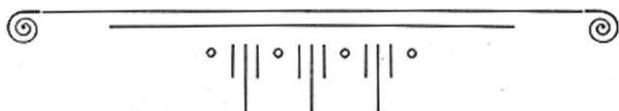

LJUBLJANSKI ZVON

November.

V srcé zadet
od hladnih puščic morilke slane,
sred sive poljane
téžko glavó
poslednji uklonil je cvet.
Tja v sivo svobodo, tja v nedogled
na krilih molčečih, ko sanje lahnó
tonile črne so vrane.

Vsa širna ravnina spi . . .
Od nékod le iz dalje neznane
vabi počasi samotni še zvon,
zamolklo monoton.

A širna ravnina spi,
in trudno pojemajoč
umira mu glas v brezzvezdno to noč,
v mrmranje uvelih gubi se trav
življenja zadnji pozdrav
od nékod iz dalje neznane.

In kdor tu stoji
sred sive ravni,
srce mu je v prsih težkó.
črez gluho mu polje sanje gredo
kdovekam v dalje neznane . . .

Ivan Prosekar.

Iz mraka.

Moja mladost okrvavljena je zakopana — setve je svetle pogažena mlada poljana.	Dviga za lesi se temnimi črna gomila — vanjo je nade vse hladna mi prst zagrnila.
---	--

Že zatonila je moja mladost,
kot solnce zletela za gore,
nikdar ne vzide več, ne zažari.
Kje dnevi mladostne se zore?

Solnce pač vstane vsak dan iz morja,
zlati se jasno, prerojeno,
kam smo zapravili svojo mladost,
zaman, oj, zaman zaželjeno?

Tabor.

Upi moji . . .

Upi moji — beli cveti
glavice povešajo . . .
— trudni potniki samotni —
bolj in bolj mi pešajo . . .

Kam, korak, si me privedel
v širno, mrtvo to ravan?
Ni ga pota — ni je steze —
a nad njó ta mrkli dan . . .

In kot zli duhovi — misli
moje me preganjajo,
upi moji — beli cveti —
smrti že se klanjajo . . .

— Trudni potniki — zašli so
in zastali sred temé,
ah, predaleč za oblaki
zvezde vodnice blesté.

Kristina.

G r e h.

Spisal Ivan Cankar.

(Dalje.)

II.

a klancu pred cerkvijo mu je prišel naproti cerkovnik.

»Pozno si zvonil! Kaj pa si počel tako dolgo tam gori?«

Tone se je ves prestrašil, ni odgovoril nič in je šel hitro mimo. Cerkovnik je gledal za njim in se je čudil.

Zakaj me je vprašal? — si je mislil Tone. — Morda že kaj sluti, morda je kaj slišal. Prav lahko je slišal, saj je odmevalo v cerkvi, tam skozi durce se je glasilo na klanec in po cesti navzdol. Pred hišami so stali, na pragih in so poslušali, kako je cvililo, prosilo in kako je butalo ob tla. Vse so slišali in vse so videli. — Vprašal je samo tako, nalašč, in se je smejal na tihem; zdaj stoji tam in gleda za njim. Ni se ozrl, ali videl je, kako stoji tam, in čutil je na tilniku, na hrbtu njegov porogljivi nasmeh in njegov hudobni, mežikavi pogled. — Samo nalašč je vprašal nocoj, le mimogrede, jutri pa stopi predenj in vpraša naravnost. —

Jasnila se je noč, zakaj zvezde so že zasijale in za hribom je svetil mesec.

Kako lepa je noč! — je pomislil Tone. Nikoli še ni videl noči, ne zvezd, ki so sijale mirno, in ne velikega neba, ki mu ni kraja nikjer in ki je človeku tako čudno pri srcu, če strmi v njegovo neskončnost in ne misli nič. Hiše so bile ob potu in svetile so se belo; tudi hiše so se mu zdele prijazne in lepe kakor nikoli, in ljudje, ki so stali na pragu, so bili prijazni in brez zla. On pa je šel mimo truden in upognjen, zakaj težko breme mu je ležalo na srcu.

Pod klancem so se križala pota in tam je stala pred štacuno debela branjevka; njen obraz je bil širok in prijazen in se je smejal neprestano. Kadar je šel Tone mimo, mu je dala bonbonov, zato ker je bil ministrant. Ugledal jo je pred štacuno in že se je okrenil, da bi se ji ognil, pobegnil preko polja, po skritih stezah.

»Tone! Hej!«

Zdaj je že vse izgubljeno! — si je mislil Tone. Dokler ni bil ugledal branjevke pred štacuno, se ni spomnil, da je bila mačka njena, lepa bela mlada mačica z rdečo pentljo na vratu.

»Kam pa, Tone?«

Bližal se je počasi; sam je čutil, kako so se mu kolena tresla.

»Zvonil sem!« je odgovoril predrzno, ker si je mislil na tihem: če je vse izgubljeno, čemu bi še lagal?

»In potem sem bil na podstrešju!«

Gotovo je čula vse tudi ona, zakaj bi se zdaj lagal in izgovarjal? Jutri zjutraj že pride na dan. Štacuna je bila prav pod klancem, videlo se je odtod naravnost na fasado, na durce za velikim kamenitim križem in tako se je tudi slišalo vse. Slišalo se je, če je potrkal s prstom na zvon, zazvenelo je daleč po klancu, po dolini. Kako bi se torej ne bilo slišalo, ko je kričal in ko je cvililo in stokalo in butalo, ko je odmevalo po cerkvi in v tramovju?

Branjevka se je smehljala, ali Tone ni verjel prijaznemu smehljaju; mežikala je dobrodušno kakor zmerom, ali tudi njenim očem ni verjel.

— Samo igra se z mano, kakor sem se jaz z njeno mačko, ko sem jo bil po očeh. Jutri pa stopi predme in me vpraša naravnost. —

»No, čakaj, Tone!«

Stopila je v štacuno, Tone pa je pomislil, če bi zdaj brž ne skočil ter pobegnil, predno bi se vrnila branjevka. Toda že se je vrnila ter mu je dala bonbonov, lepo v papir zavitih. Tone je vzel, ni rekel nič in je hitel dalje. Branjevka je gledala za njim in se je čudila; tako majhen in ubog se ji je zdel kakor nikoli. »Bolan je fant!« si je mislila ter se je napravila, da bi zaprla štacuno, ker je bilo že pozno in je občinski sluga že prižigal petrolejno svetiljko na oglu. —

— Vsi že vedo! — je mislil Tone, ko je hitel po ulici. Tam ni bilo več hiš in ne svetlih oken; noč je bila tišja in mirnejša, samo zvezde so svetile. Na desni je bilo odprto polje daleč v temo, do hribov; tudi na levi so bile lehe in ob poti, ob jarku je bila visoka živa meja. Tone se je domislil in je zalučil bonbone preko meje na polje.

»Kdor jih najde, njegovi so!«

Srečal je malokdaj človeka, in kadar mu je prišel kdo naproti, se je ognil daleč v stran in je hitel ob jarku. Bal se je, da bi ga kdo ne ogovoril, sredi prazne ulice in v temi. Ali zdelo se mu je, da se je vsakdo, ki je šel mimo, ozrl srepo nanj, s sovražnim in zaničljivim pogledom.

— Vsi že vedo! Po vsej dolini se je slišalo, zato ker je bil tako tih in teman večer. Stokalo je po vsej dolini in poslušali so in so gledali —

Prišel je po cesti učitelj, napotil se je bil morda v krčmo. Tone ga je spoznal od daleč in je vztrepetal; spoznal ga je tudi učitelj.

»He, kaj pa ti tako pozno? Zakaj se ne odkriješ?«

Tone je stal pred njim in se je tresel in ni odgovoril.

»Kod si hodil?«

Jasno je bilo Tonetu, da ve učitelj natanko, kaj se je zgodilo.

»Zvonil sem!«

— Vse vedo, čemu bi se lagal? —

»In nato sem bil na podstrešju.«

»Že dobro! Idi spat!«

Učitelj je šel in se ni več ozrl, Tone pa je gledal za njim.

— Ni mu še hotel reči; toda v ponedeljek, v šoli, stopi predme in me vpraša naravnost. Kako bi bilo mogoče, da bi ne vedel, kako bi me drugače tako srepo pogledal? Kakor da bi mi bilo zapisano na čelu. —

Ulica je zavila na levo, spet so bile hiše ob potu in okna so se svetila, tam je bil že njegov dom.

Postal je v veži in nato je prijel za kljuko.

— Vstopim v božjem imenu, pa naj se zgodi karkoli. —

Izba je bila velika in neprijazna, stene so bile sive, gole, leseni strop je bil zakajen in črn. V kotu pod razpelom je sedela mati za mizo, svetiljka je gorela zaspano, olje je pohajalo. Tam zadaj, v mraku, je bila postelja na tleh; njegov mlajši brat je spal razgaljen in je smrčal. Od stene do stene je segala vrv in na vrvi se je sušilo perilo. Vzduh je bil gost in težak, dasi je bilo okno odprto.

»Kod si hodil tako dolgo?«

»V cerkvi sem bil.«

Mati ni vprašala dalje; vpirala je glavo ob dlan in je gledala v tla.

»Na mizi imaš kruha.«

Ni se ozrla nanj; Tone ji je poznal na obrazu, da je jokala.

— Tudi ona ve. —

Ustnice so se mu zgenile, izpregovoril je skoro na glas. Mati je vzdignila glavo.

»Zakaj ne ješ?«

»Nisem lačen.«

Pogledala ga je začudeno in plašno, ali takoj so se ji prikazale solze v očeh.

»Potrpi, Tone, vse bo še boljše, Bog bo pomagal . . .«

— Ničesar ne ve! — se je začudil. Ni slišala ničesar, ker je zmerom v svojih mislih in bi ne slišala, če bi kričalo in stokalo pod oknom. In kako čudne so njene misli. »Boljše bo, Bog bo pomagal! . . .« Tone pa je vedel, da ne bo nikoli boljše. Prej je bilo morda mogoče, ali zdaj nikoli več. —

»Ob rojstvu sem te obljubila Bogu in zdaj te ne bo zapustil. Tako mi je pri srcu, da te bom videla pred oltarjem, ko boš novo mašo pel.«

Tonetu je bilo težko, da bi zajokal na glas. Tudi on je oprl glavo ob dlan in je gledal v tla.

— Prej morda, zdaj nikoli več! —

Luč je pojemale, čisto v senci je bil materin obraz, ali kadar je padla solza, se je zasvetilo.

»Ali ne maraš kruha, Tone?«

»Ne, mati; spat pojdem.«

Slekel se je in je legel na tla poleg brata, mati je upihnila luč. Slišal je še, ko je hodila po sobi, s počasnimi, tihimi koraki; in kadar je šla mimo okna, se je prikazala senca, kakor da bi šel zunaj sključen človek mimo.

— Ko bi mogel zdaj zaspati — je mislil Tone — in ko bi se zjutraj vzbudil in bi bilo vse samo sanje. In potem bi bilo vse boljše in Bog bi pomagal, mati bi bila vesela in vsega bi bilo dovolj. Da, jutri zjutraj že, v nedeljo, bi sijalo v izbo veselo solnce in na mizi bi se kadilo, dišalo bi po kavi, hlebec kruha bi bil zraven z lepo rumeno skorjo; napravljaj bi se v cerkev, mati pa bi nalivala kavo in govorila bi o novi maši . . .

Vroče mu je bilo, obrnil se je v postelji in vrgel odejo raz sebe.

— Nič več misliti na tisto, to bi bilo najboljšje. Tako živeti, kakor da bi se ne bilo zgodilo in kakor da bi ne bilo nikoli nočejšnjega večera. Zatisnem oči, in ko jih odprem, je vse, kakor je bilo — ničesar ni bilo vmes . . . Morda se motim, nihče ni morda slišal in samo zdelo se mi je tako, da gledajo name in da mi očitajo. Nihče ne ve ničesar in tudi greh ni bil . . .

Zavzdihnil je, zrak je bil težak in vroč.

»Ali ne moreš spati, Tone?«

»Ne morem, mati!«

»Moli, pa boš zaspal; prekrižaj se!«

Tone se je prekrizal, ali moliti ni mogel, ni si upal; kakor da bi oskrnil z ustnicami svete besede in kakor da se je bil Bog obrnil od njega in ga ne mara poslušati. In ko je izpregovoril strahoma prvo sveto besedo, je sam ni več slišal in ne razumel.

— Tudi greh ni bil. —

V tistem hipu pa se je spomnil, kako je ubil Martin mladega psa. Tam zunaj ga je ubil, ob potoku, s kolom je bil po njem. Mlad pes je bil, lepe velike oči je imel in črno pego na čelu. Martin ga je ubil in ga je vrgel v potok, in ker je bil pes brez gospodarja, niso storili Martinu nič zlega, samo črez poldan je bil zaprt . . . Ali Tone je videl, ko je zamahoval Martin s kolom in je kričal od silne groze in je bežal . . .

Mahoma se je vzel v postelji in velik strah ga je izpreletel.

— Kako sem bil nepreviden, za božjo voljo! Tam sem jo pustil, čisto očitno, sredi podstrešja leži. In kdor pride, jo ugleda takoj, še iskati mu ne bo treba . . . Za božjo voljo! In na kupoli, ob durih je še vse krvavo, vse podstrešje je še krvavo! Tudi deska še leži tam in duri so odprte — kdor pojde mimo, se ozre noter in vse bo videl! —

Vzdignil se je, da bi se oblekel in šel. Ob oknu je bila senca.

»Kam, Tone?«

»Nikamor, mati; spati ne morem!«

Legel je spet in se je odel, ker ga je vročina minila in se je tresel.

— Saj je vse izgubljeno, čemu bi se zdaj mučil? Tudi na hlačah, na suknji je pač še vse krvavo; brizgalo je naokoli in morda se pozna celo na srajci, na rokah, na obrazu. —

In silen stud se mu je vzdignil v životu. Prijel je odejo in tiho, da bi ne slišala mati, si je brisal obraz in roke, drgnil je, da ga je bolelo, in nato je vrgel odejo daleč stran na znožje.

— Lepo sem napravil zdaj, z odejo sem se brisal! In jutri zjutraj bo vse krvavo! Da bi jo kam skril, zakopal! —

Vzdignil se je z životom, ali omahnil je nazaj.

— Zdaj je vse izgubljeno! —

Ležal je mirno, toda kmalu se je zdrznil, oprl se je s komolcem ob odejo in je poslušal. Zastokalo je bilo, zaječalo od daleč — in stokalo je še zmerom, ječalo; bilo mu je, da se bliža, da hiti k njemu.

»Mati!«

Od okna je stopila senca.

»Zakaj ne spiš, Tone?«

Sklonila se je k njemu in ga je pobožala po obrazu.

»Ves mrzel si in poten.«

»Strah me je.«

»Moli, Tone, in zaspil«

Prekrižala ga je in je vstala.

Tresel se je in slišal je sam, kako so šklepetali zobje.

— Zadremal sem bil že, sanje so bile . . . O Bog! —

Obrnil se je na postelji in je zatisnil oči. Ali komaj je zatisnil oči, se je izvil iz daljave, iz teme stokajoč, proseč glas. Tenak je bil od začetka in trepetajoč, ali bližal se je zmerom bolj in zmerom razločnejši je bil . . .

Strah ga je bilo, ali v strahu je bila že tudi zloba — odpirale so se durce tam — globoku v srcu in na pragu je čepela čudna žival in je mežikala z zelenimi očmi.

Tone je čakal, da bi prišlo bliže; čakal je in je poslušal napeto, s sklonjeno glavo in velikimi svetlimi očmi. Od one strani se je pač bližal glas, tam iz doline, kjer se je pogrezal kameniti klanec v temo. In napotil se je s hriba doli. Lezel je počasi in varno, ker je bil klanec zelo strm in ves posejan z ostrim kamenjem. Dolga je bila pot v temo, truden je bil in žalosten. Postal je, da bi poslušal, toda glej, zdaj se je oglasilo od nasprotne strani, prav od onega kraja, odkoder je bil prišel. In vračal se je trudoma, dihal je težko, zakaj strma je bila pot in vsa posuta z ostrim kamenjem, tako da so mu noge krvavele. Plezal je in je priplezal do vrha. Stal je na hribu, odkoder se je videlo daleč naokoli po neizmerno pusti pokrajini. Samo kamenje, kamenje, nikjer drevesa, ne zelene trave, niti samotnega osata. Pokrajina, ki jo je bil Bog proklel. In na nebu je bila čudna tema, niti zvezde niso svetile, tudi meseca ni bilo — tema je bila, in vendar je videl vse naokoli, kakor da bi bile dvoje svetlih luči njegove oči.

Poslušal je in oglasilo se je na oni strani, pod klancem, zastokalo je, zaprosilo — izgubilo se je bilo in je blodilo po neizmerni pokrajini, sredi noči in kamenja.

Treslo se mu je vse telo od strahu, od zlobe. Napotil se je in je plezal navzdol, stopal je varno, da bi se ne ranil, ker je bila pot strma in vsa posuta z ostrim kamenjem. Ali kakor je plezal navzdol, je bil glas zmerom tišji, komaj še ga je razločil iz tišine. In glas se mu je zdel znan, slišal ga je bil že nekoč — proseč,

stokajoč glas bolnega otroka, ki je lačen in izgubljen in čigar misli so brez upanja, kakor misli starca . . .

Stal je globoko pod klancem, legel bi in se sključil in zatisnil oči. Utihnil je bil rezki glas, ali tišina sama je bila glasna, donelo je zamolklo, kakor doni bron, ko je bilo kladivo že davno udarilo nanj.

Ozrl se je, kakor da bi ga bilo poklicalo, in glej, na hribu se je zasvetilo in hrib je bil hipoma čisto pred njim, iztegnil bi roko in posegel tja. Svetilo se je dvoje velikih oči in oči so gledale naravnost nanj. Sklonil se je niže — strah ga je bilo, od zlobe se mu je treslo telo.

»Idi, idi, vrag!«

Toda oči so strmele nanj, velike in svetle. Njegov brat je sedel pred njim, debel in neroden, in njegove oči so se svetile v čudni luči.

»Idi, vrag!«

Ali glej, oči so pričele mežikati hudobno, razlezel se je obraz in se je smejal prešerno, vse telo je trepetalo od komaj pridržanega smeha.

Tone se je sklonil, zgrabil je za mehki tilnik, polno pest mehke kože, in je udaril z desnico v obraz, naravnost na oči. Udaril je in nato je bil, zamahoval je enakomerno in z vso silo, sopel je težko, kolena so se mu tresla . . . Ali bratov obraz se je smejal neprestano, širok je bil in debel in lica so kipela od smeha.

Utrudil se je in je izpustil; padlo je zamolklo na tla in je ležalo mirno, toda oči so se svetile in obraz se je smejal.

Smejalo se je, ali ob istem hipu se je razlegel po tišini stokajoč glas, zajokalo je, kakor da bi bila zajokala noč sama. In zastokal je tudi Tone, zakričal. Zgrabil je telo, ki je ležalo mirno, zasadil je nohtove vanj, vzdignil visoko in zalučil. Letelo je po zraku v velikem kolobarju, padlo, zakotalilo se malo po klancu in obležalo. Stal je in gledal, in ko je gledal, so se mu smejale naproti velike svetle oči. Zakričal je od strahu, od zlobe, skočil je doli in je suval z nogami, sklonil se je in je bil, neprestano, neusmiljeno, dokler niso omahnile roke. Nato je zgrabil telo z obema rokama, vzdignil je in je zamahnil; okrogla glava je bila ob kamen in po kamenu je curljalo, tenek curek krvi je curljal po klancu, napravil si je strugo in je curljal v čudnih ovinkih v dolino, v temo . . .

Ugledal je ta črni potok, ki se je vil med kamenjem, in se je prestrašil in je izpustil razbito telo; padlo je, v kri in zabrizgnilo je naokoli. Potok pa je rastel, že so se bočili majhni valovi, kri je padala preko kamenja in kamenje se je premikalo, kotalilo se je

po klancu. Od groze ni mogel premekniti nog, ni mogel kričati . . . Da bi skočil preko črnega potoka, ubežal! . . . A tam, glej, se je zgenilo telo, vzdignila se je glava in zasmejale so se mu v obraz vesele bratove oči . . . Opohteval se je, gazil je po krvi — klicale so ga strašne svetle oči, vabile. Ni se ozrl in ni videl, toda roke so našle desko, široko in debelo, hlotu podobno. Vzdignil je, zamahnil in ostri rob je padel z vso močjo naravnost na čelo, med oči, in bratove oči so ugasnile.

Izvil se je krik iz tišine, proseč in očitajoč; Tonetu so se zašibile noge, vzkriknil je in se je pogrezal v potok . . .

»Zakaj ne spiš, Tone?«

Tone je pogledal materi v obraz in je zajokal.

(Konec prihodnjič.)

Nebo žaluje.

Nebo odelo se je v črno haljo. —

Morda žaluje? Ah, Bog ve zakaj?

Odplavale so zvezde v temno daljo,
ne bode jih, ne bode jih nazaj!

V kopréno črno deva se odéla,
žaluje po ljubimcu — ni ji zvest . . .

In upov zvezda ji je otemnela,
da k ciljem več, ah, k ciljem več ni cest . . .

M. P. Nataša.

Jeseni.

Tam zunaj je tiho in mirno,
tam zunaj diha smrt
in listje pada in krije
naravo v rumeni prt.

Tam zunaj je smrt, a solnce
smehljaje se z neba gre,
kakor ti se smehljaš, ko za tabo
mi strto srce mre.

A. Gradnik.

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

(Dalje.)

Po zakavkaški železnici do Tiflisa.

z Batúma sem bil odišel dne 10. julija zjutraj ob sedmih z brzovlakom. Na kolodvoru kaže ura dvojni čas: peterburški in zakavkaški. Moral sem svojo uro zopet pomakniti za 60 minut naprej.

Torej v Gruzijo nas nese vlak. Od kraja se držimo še morja, kmalu pa krenemo na vzhod in po dveurni vožnji letimo po rodovitni dolini reke Rion, ki je menda nekoliko večji nego naša Sava. Ob desni in ob levi se razprostira široko, lepo obdelano polje, po katerem zori razno žito, tudi koruza. Na severni in južni strani obroblija ravnino visoke gore, vse zarasle s temnimi gozdovi. Kmalu vidimo z vlaka že tudi vinograde, ki so zasajeni po ravnini kakor v naši Furlaniji. Prekrasen je kraj ob postaji Rion, odkoder se cepi lokalna železnica v staro gruzinsko mesto Kutais, ležeče ob deročem Rionu. Ne daleč od Kutaisa leži Gelati, kjer kažejo v samostanu krono starih gruzinskih kraljev . . .

Pripeljali smo se torej v staro bajeslovno deželo Kolhido, danes pa se imenuje Imeretija in Mingrelija, ki sta samo del nekdanjega gruzinskega cesarstva.

Tod povsod na južni strani Kavkaza, katerega glavno mesto je cilj naše vožnje, Tiflis, prebivajo Gruzini, ki štejejo več plemen, govorečih vsako svoje narečje enega in istega jezika gruzinskega. Sami sebe nazivajo Gruzini vobče »Khartli«, njih dežela pa se je imenovala nekda tudi Iberija. Pokristjanili so se Gruzini že v IV. stoletju in danes so pravoslavni kristjani, ki imajo svojo posebno cerkev in svoj (gruzinski) liturgiški jezik. Gruzini so jako star kulturni narod, po mnenju nekaterih učenjakov so baje celo starejši nego stari Egipčani. Toda — glejmo zdaj skozi okno kupeja!

Pri postaji Šaropan se začneja dolina zoževati in vlak se popenja čimdalje više in vozi jako počasi. Lokomotiva se kuri na tej železnici in še tudi po drugod po južni Rusiji z nafto, t. j. s surovim petrolejem, zato je nekoliko drugače sestavljena in ima n. pr. dva dimnika. Ko se prerijemo skozi deset minut dolg tunel, smo dospeli na postajo Varvárino, kjer je razvodje med Črnim in

Kaspiškim morjem. Pri postaji Malita stojimo 920 m nad morjem. Kmalu drdramo zopet navzdol in pri Mihajlovem se nam odpre iznova čudovito krasen pogled po rodovitni, skrbno obdelani Gruziji. Od Mihajlova se cepita dve kratki krajevni železniški progi: ena na sever v mestece Surám, ki ga vidimo z voza, druga pa v kopališče Boržóm proti jugozapadu. Na postaji Mihajlovo sem obedoval. Tudi tukaj na Kavkazu so postajni buffeti ravno tako lepi kakor v severni Rusiji.

Na tej postaji stoji mnogo reservoirjev za petrolej (kerosin), ki ga dovažajo iz Bakúa. Znani lastnik naftovih vrelcev, Šved Nobel, je dal napraviti pred par leti od Mihajlova do Batúma ob progi poseben naftovod iz železnih cevi, po katerih se pretaka do morja v daljavi 216 verst (okoli 250 km) surovi petrolej.

Ali je živo ob zakavkaški železnici! Precej čutiš, da si v orientu. Gruzini, Armenci, Judje, Kurdi, Tartari, Perzi in bogsigavedi kaki narodi se gnetejo ob vlaku. Sredi med temi orijentalci pa stopa samozavestno naš brat Rus ter vodi vso to pisano zmes energično in taktno brez nepotrebnega hrupa. Rusi imajo brez dvoma veliko angleškega organizatorskega talenta, ali, da se točneje izrazim: z orijentalci znajo Rusi še pametneje ravnati nego Britanci, zato pa imajo tudi uspehe . . .

Postaje¹⁾ ob zakavkaški železnici so sezidane iz rezanega kamnja in marsikatera je podobna majhni trdnjavi. Napisi v železniških kupejih so nabiti v ruskem, gruzinskem, armenskem in perzovskem jeziku. Iz tega se vidi, da Rusi domačinov ne prezirajo in jih ne žalijo tako, kakor n. pr. nesramno žali južna železnica nas Slovence, ker nam namesto napisov v našem jeziku vsiljuje tisti madjarski »ki nem hajolni«! . . .

Kopališče Boržóm sem videl samo — naslikano. Gotovo je dražesten kot Zakavkazja. Takisto znamenito zdravišče je še dalje proti jugozapadu ležeči Abastuman . . .

Nas pa nese brzovlak dalje po gruzinskem raju, ki ga namaka tod reka Kurá s svojimi pritoki. Lermontov poje:

¹⁾ Naj navedem tukaj po ruskem »Conducteurju« — Официальный указатель железнодорожных, пароходных и других пассажирских сообщений . . . Спб. 1902. Strani 683. — nekaj postajskih imen na tej progi, da dobi čitatelj nekoliko pojma o gruzinski nomenklaturi: (Batúm), Čakva, Kobulety, Notanebi, Supsa, Džumaty, Lančhuty, Nigoiti, Sadževaho, Samtredi, Kapitnari, Rion, (Kutáís), (Tkvibuli), Adžamety, Kvirilli, Dzeruli, Mcipa, Gomi, Skra, Grakali, Ksanka, Avčali . . .

»Красы живыя разцвѣли,
роскошной Грузіи долины;
ковромъ раскинулось вдаль —
счастливый пышный край земли...«

Po polju ziblje veter valove zlatega klasja. Vmes se belijo gruzinske vasi. Po travnikih in pašnikih se paso črede, pri katerih stojе pastirji v pisanih svojih oblekah. Ob desni in ob levi zelené vinogradi. Tako je do mesta Gori, ki šteje kakih 10.000 prebivalcev in leži jako romantično in slikovito. Stari grad, stoječ nad mestom na strmi skalnati gori, venča baje, kakor mi pripovedujejo sopotniki, marsikatera gruzinska legenda.

Skoro bi bil pozabil omeniti svoje sopotnike. Po evropski oblečenih nas je bilo tudi v drugem razredu jako malo. Prevesna večina nosi narodno obleko, ki je kaj slikovita. Meni nasproti sedi približno petdesetleten, visokostas mož z energičnimi črtami v obrazu, s črnimi lasmi in očmi in zagorele polti. Pravi, da je gruzinski vlastelin (grajščak). Bil je svoje dni častnik v ruski armadi ter govori precej gladko ruski. Na glavi ima visoko kapo iz ovčjega runa. Bela volnena suknja (»burka«) mu sega črez kolena. Na prsih pa ima na vsaki strani za okras tiste tipične »patrone«, ki se v gruzinščini imenujejo »kilebi«. Pokaže mi eno tako patrono, ki je srebrna in — prazna. Civilni Gruzini jih nosijo na prsih samo zaradi lepšega. Ubožnejši imajo take okraske iz lesa, roženine ali tudi iz papirmachéja... Vsak Gruzin in tudi drug Kavkazec nosi, če je oblečen v narodni kostim, okoli ledij pripasan kratek meč (kinžal), katerega nožnica ima svojo posebno tradicionalno obliko in je pri bogatinih jako dragocena. Največkrat je srebrna, ali vsaj jeklena in okrašena s srebrnimi in zlatimi inkrustacijami. Svoje dni se je pečala s takim orožjem posebna domača industrija; sedaj ga izdelujejo tudi fabrike. Tudi pas sam, ob katerim visi kinžal, je pri bogatih Gruzinih jako drag. Često je srebrn ali pa jermenast, na katerem vise razni srebrni umetni priveski. Na nogah ima moj sopotnik grajščak škornje z visokimi, do kolen segajočimi golenicami (obodi). Celotni vtisk gruzinske narodne obleke je jako slikovit in okusen.

Kadar govori moj vis-a-vis s svojimi rojaki, seveda ne razumem nobene besede. Za naše grlo in za naš govorilni organ bi utegnil biti gruzinski jezik¹⁾ nenavadno težak. Guturali *k*, *g*, *h* jim prihajajo

¹⁾ Za karakteristiko tega jezika naj objavim nekaj gruzinskih osebnih imen, t. j. priimkov: Berdzenšvili, Džanašvili, Rustaveli, Honeli, Čavčavadze, Čkondideli, Gogitidze. V »Černomorskem Vjestniku«, izhajajočem v Batumu,

tako globoko in tako raskavo od nekod iz grla, da n. pr. besede z hali, kar pomenja reko, nisem mogel dovoljno dobro izgovoriti.

Sredi etnografskih in jezikoslovnih študij sem komaj zapazil, da smo prispeli onkraj postaje Gori polagoma v čisto drugačno pokrajino. Zelenja je okoli nas čimdalje manj. Gozdovi so izginili v daljavi. Žitnega polja ni več. Vlak drdra navzdol po ozki pusti dolini. Globoko pod nami dere po svojem kamenitem koritu Kurá. Svet je brez vsake bujne vegetacije. Železnica se vije med visokimi hribi. Julijska vročina pa je čimdalje hujša.

Pri postaji Mzhet se soteska nekoliko razširi, ker se izliva tukaj v Kuró reka Aragva, prihajajoča s Kavkaza. Mzhet — Gruzini se mi muzajo, ker besede ne morem dovolj pravilno izgovoriti — je danes dolgočasna vas, nekdanj pa je bilo tukaj glavno mesto Gruzije in gruzinski carji so imeli tukaj svoj sedež. O nekdanji slavi priča samo še visoka katedrala sredi sela, ki je bila sezidana baje že v IV. stoletju. V njeni grobnici počiva veliko domačih vladarjev.

Pokrajina je odtod še bolj pusta. Griči so goli in rjavi. Pravijo, da je spomladi pač zrasla trava po njih, da pa so jo posušili pekoči solnčni žarki.

Toda sredi te puščave leži v ozki dolini ob Kuri cilj moje vožnje, glavno in največje mesto Zakavkaza — Tiflís. Ura je kazala polosmih zvečer, ko je obstal vlak pred ponosnim kolodvorom, zgrajenim v orientalskem slogu.

* * *

Tiflís.

Pisana množica vsakovrstnega potujočega ljudstva se je usula iz vagonov na peron in drugi so spet čakali, da se popeljejo dalje proti Kaspiškemu morju. Komaj sem se preril skozi gnečo proti izhodu.

V Tiflísu si! Vedno in vedno sem si ponavljal to ime, vozeč se po neznanih ulicah do hôtela. Solnce je bilo zašlo, a ves zrak je bil napojen z udušljivo soparico, da sem se potil kakor v kopeli.

Čitam, da so absolvirale v Kutaísu osemrazredno pedagoško šolo naslednje mlade Gruzinke: Bahtadze Nina, Gelovani Aleksandra, Gogoberidze Sofija, Gegelašvili Jelena, Kūtateladze Marija, Džidžihija Jekaterina, Džaparidze Vjera, Abašidze Nina, Tavtarašvili Ljubov, Sanodze Marija, Mikeladze Nadežda, Medzmariašvili Jelizaveta, Mdivani Jekaterina, Topuridze Marija, Šanidze Marija etc. Tudi v Tifliških dnevnikih čitam vse polno najlepših gruzinskih imen.

Tiflís! Tako čuvstvo me je napolnjevalo, ko sem se vozil pred devetimi leti prvo uro po carigrajskih ulicah. Že bivši študent sem često sanjaril o Kavkazu in Tiflísu — in zdaj, ali sem v resnici tukaj? Da, hiše imajo sicer skoro vse zapadno lice, in vendar to ni zapad, vse mi govori: »Orient!« Obrazi, noše, govorica — iztok! Res, to je tisti Tiflís, o katerem sem sanjaril že v mladosti. Ali je res isti? Morebiti sem si ga predstavljal v nekoliko pestrejših barvah. Čudno pa je to, da se nam včasih vendarle izpolni želja, ki smo jo gojili leta in leta; slika, ki smo jo nosili dalje časa samo v fantaziji, oživi in se uresniči naposled pred našimi očmi . . .

Dobre četrte ure je minulo, predno me je pripeljal izvoščik na Golovinski prospekt pred hôtél »Orient«, ki stoji palači podoben nasproti nove ruske katedrale. Vrtar hôtela je bil Poljak, vse drugo osebje, izvzemši gospodarja Francoza, je bilo gruzinsko. Z menoj so govorili po ruski . . .

Ko stopim po večerji na ulico, so gorele že svetiljke. Po širokem trotoarju se je šetala mimo pisana množica meščanov in meščank. Pomešam se mednje in uživam prve vtiske čarobnega Tiflisa.

Na prvi pogled sem mislil, da gorijo po Golovinskem prospektu Auerjeve plinovke, kmalu pa sem zapazil, da so to le — petrolejke! Kajpada, saj Bakú ni daleč odtod. No, moram reči, da po tej glavni ulici petrolejeve svetiljke skoro ne svetijo slabše nego plinovke. Po stranskih ulicah pa prižigajo lampe menda samo zato, da se bolj vidi — tema.

Po slabo prespani noči sem bil drugi dan na vse zgodaj pokoncu, da si kolikor mogoče še za hlada ogledam nekaj mesta.

Tiflís leži v ozki kotlini ob deroči Kuri ter šteje 180.000 prebivalcev, med katerimi je največ Armencev in Gruzinov, potem Rusov, Nemcev, Perzov, Judov, Tartarov in še nekaterih drugih narodnosti. Mesto je staro nad 1500 let ter je bilo do ruske aneksije stolica gruzinskih carjev. Najslavnejša gruzinska carica je bila T a m a r a (1184—1212), ki jo častijo Gruzini kakor svetnico. Gruzini so imeli jako nevarne sosesde, s katerimi so se često bojevali. Poslednji car (knez) gruzinski, Juri XIII., je pozval sam Ruse na pomoč in jim izročil svojo deželo, ki so jo Rusi v začetku XIX. stoletja zasedli in izpremenili v rusko gubernijo. Težava pa je bila z drugimi gorskimi rodovi, ki so bili po največ mohamedanske vere. Ti boji so trajali 60 let — do leta 1856., ko je bil premagan Šamíl na severnoiztočni strani Kavkaza. V spomin zmage nad kavkaškimi rodovi se dviga na Golovinskem prospektu »hram slave«. To je pritično

poslopje, na katerega vnanjih stenah so vzdane bronaste plošče z letnicami bojev in imeni vseh tistih polkov in polkovodcev, ki so pomagali podjarmiti Kavkaz pod rusko oblast. Odznatraj ima »hram slave« eno samo ogromno dvorano, kjer vise slike, predstavljajoče posamezne prizore iz kavkaške vojne. »Hram slave« -- vae victis! Nel Rusi so izpremenili Kavkaz v kulturno deželo in uvedli red. Za prosveto skrbi že v Tiflisu cela vrsta nižjih in srednjih šol. Gimnazij je šestero: tri moške in tri ženske, realki dve, potem geometrovska, kadetska, kirurška in gospodarska šola, učiteljišče in seveda bogoslovsko učilišče, kajti Tiflis je sedež gruzinskega eksarha.

Na najlepši ulici, na Golovinskem prospektu, stoji blizu mojega hotela »Istoričeskij muzej«, ki hrani v sebi dragocene zbirke, nanašajoče se na vse, kar se tiče Kavkaza, njegove prirode, zgodovine in njegovih narodov. Poleg muzeja pa je sezidana »Publičnaja biblioteka«, ki šteje nad 30.000 zvezkov raznih jezikov. Čitalnica je odprta vsak dan izvemši nedelje in praznike. Uradnik mi pojasnjuje, da je bila ta knjižnica ustanovljena leta 1846. na državne stroške. Mesto Tiflis pa ustanovi v kratkem še svojo (»Puškinsko«) knjižnico. Sicer pa sem videl v par ulicah še več javnih knjižnic, ki so jih ustanovili zasebniki ali društva.

Časnikov izhaja v Tiflisu jako veliko in to v ruskem, gruzinskem in armenskem jeziku. Najvažnejša sta ruska dnevnika »Kavkaz« in »Tiflisski listok«. V neki tobakarni sem si kupil tudi gruzinski dnevnik »Iberija«, ki ga hranim kot dragocen spomin na Gruzijo. Tiskan je seveda z gruzinskimi črkami, ki so od daleč nekoliko podobne naši glagolici.

Imena ulic so napisana samo po ruski. Izveske (firmske deske) pa nosijo ruske, gruzinske, armenske, perzovske in francoske napise.

Tiflis ima dvoje velikih gledališč, za dramo in za opero posebej. Obe gledališči stojita ob Golovinskem prospektu ter sta tako krasni, da bi lahko stali v vsakem evropskem mestu.

Da, Rusi so veliko storili za občo evropsko kulturo na Kavkazu, tukaj na meji takozvane Azije. To priznavajo celo Nemci in Angleži. Dokoder sega ruska oblast, do tja sega tudi moderna civilizacija v teh pokrajinah. Pod egido ruskega orla se tudi v centralni Aziji počuti Evropec varnega. In ves ta kulturni napredek se vrši po vseh teh nam zapadnjakom še tako malo znanih orijentskih deželah v znamenju slovanskega, ruskega duha. Naš bratovski jezik ruski je tista duševna vez, ki spaja vse te nam tako tuje narode v novo družino. Kakor se je njega dni zadnji »barbar«, živeč pod

zaščito rimskega orla, mogel in smel udariti na prsi, češ: »Civis romanus sum«, tako se prištevajo dandanes tudi ti pisani narodi čimdalje bolj Rusom v političnem in kulturnem oziru. Izobraženci vseh teh iztočnih narodov govorijo tudi po ruski. Če znaš torej ruski, se lahko sporazumeš na potovanju s polovico Azije. Zavednemu Slovanu se širijo prsi od ponosa, ko vidi po vsej tej ogromni državi gospodovati slovanski jezik. Ko sem gledal tukaj v Tiflisu, na meji »Evrope«, te cirilske napise in čital ruske dnevnike, prišli so mi na misel Stritarjevi verzi:

»Cirilica, vi sodite,
nam bolečine vse ozdravi,
na sever ponjo hodite,
čemú? še tam nič ne opravil!«¹⁾

Čudno je, kako je mogel zapisati naš sicer vsega spoštovanja vredni, prezaslužni literarni reformator, pesnik Stritar, te verze! Kako je mogoče trditi, da bi cirilica »ničesar ne opravila« že med ruskim narodom samim, broječim 85 milijonov ljudi? Ali se ne razširja vsa duševna prosveta že med Rusi samimi v narodnem jeziku? In ta jezik ali se ne piše s cirilico? Ali ni uradni jezik od Varšave do Vladivostoka, od Arhangelska pa do Samarkanda izključno s cirilico pisani ruski jezik? Ali ni bogoslužni jezik pravoslavne cerkve staroslovenski? Ali ne pišejo svetovnoznani ruski pisatelji in pesniki z rusko cirilico? Ali se ne uče dandanes tudi Nemci, Angleži, Francozi, Italijani in Amerikanci s cirilico pisane in tiskane ruščine čimdalje bolj zato, da morejo uživati ruske pisatelje v originalu? V znamenju cirilice se torej resnično giblje vse rusko življenje in ta ruska cirilica raznaša tudi med druge v Rusiji prebivajoče narode luč človeške prosvete. In če hodijo po to »cirilico« člani visokokulturnih zapadnoevropskih narodov na sever, da se seznanijo z duševnimi zakladi ruskih mislilcev, ali nam Slovencem škodi, če želimo po cirilici spoznati književnost bratov Rusov? Dejstvo je, da piše prevesna večina Slovanov s cirilico, poleg Rusov tudi Bolgari in Srbi. Na to dejstvo smo se začeli ozirati v najnovejšem času tudi mi Slovenci, gotovo ne sebi na kvar. Razume se pač samo ob sebi, da mrtva črka tukaj ni glavna stvar, nego živi duh, ki ga prenaša cirilska azbuka; in ta duh je slovanski. Če se že zdavnaj priznavamo za Slované, potem moramo biti dosledni in se moramo seznanjati s cirilico. Narodna dolžnost vsakega izobraženega Slovenca

¹⁾ »Drobiž« št. 113.

je, da zna čitati cirilico; dolžnost naših šol bi bila, da se v njih seznani že naša mladina z azbukom. Ni dvoma, da izpodrine v teku bodočih stoletij latinica zapadnih narodov cirilico. Tudi Rusi, Srbi in Bolgari se bodo v daljni bodočnosti posluževali za pisavo svojih slovanskih jezikov latinskih črk. Toda to je pač vprašanje bodočnosti. Mi moramo računati s sedanjostjo. In sedaj »opravlja cirilica« vsaj na Ruskem vse! Ta cirilica je tako močna, da zdrobi še v tem stoletju težke absolutistne okove, v katere je vkovan ruski narod, ter mu pribori pošteno konstitucijsko svobodo... Ali ni tudi to zanimivo, da so tisti slovanski narodi, ki pišejo s cirilico in so obenem pravoslavne vere, vsi politično samostalni, dočim so v abecednem in verskem oziru »latinski« Slovani vsi politično odvisni od drugih plemen? . . .

Končno menda ne bo nobeden zapadni Slovan, ki ne bi znal čitati cirilice, tako nespameten, da bi hotel potovati po Ruskem, saj bi mu bilo vse, kar je tam duševnega, zapečaten s sedmerimi pečati.

Gospod Stritar je napisal v svojih knjigah toliko pametnih misli, da je smel s citiranimi verzi narediti vmes tudi izjemo, kajti glede cirilice in ruskega jezika se je hudo zmotil!

Toda bodi dovolj modrovanja! Pošetajmo se še nekoliko po pisani gruzinski metropoli!

V Tiflisu si podajeta roki Evropa in Azija.¹⁾ Ponosni Golovinski prospekt ob desnem bregu Kure in pa Mihajlovski ob levem bregu, kjer stanuje precej veliko Nemcev, sta evropski ulici. Lep je tudi trg pred impozantnim novim magistratom, potem Dvorcovaja in Puškinska ulica. Ako pa greš v gruzinski kvartal, Avlabar, zlasti pa v tisti okraj, kjer stoje razni bazarji in pa toplice, si v Aziji. Ulice so ozke, netlakovane. Umazanost in smrad, kamor pogledaš.

Azijo vidiš, slišiš in jo duhaš zlasti na takozvanem »Majdanu«. To je nekak trg, kjer prodajajo različen živež in kamor se stekajo

¹⁾ Če pišem: »Evropa in Azija«, rabim samo konvencionalna izraza. Da Evropa »in« Azija v resnici nista dva dela sveta, nego samo eden nepretrgan, geografsko celoten kontinent, vidi vendar vsakdo, če se ozre na dotični zemljevid. Ali naj tisto nizko Uralsko pogorje dela mejo med »Evropo« in »Azijo«? Nezmisel! Najbolj radikalno so odstranili mejo med »Evropo« in »Azijo« Rusi sami, ker se razteza njihova edinstvena, nerazdružna država do Tihega oceana. Zato pravijo Rusi s svojega stališča rajši: »Rusija in Evropa«. A dandanes, ko se lahko peljemo v elegantnem spalnem vagonu od Dunaja do Pekinga po železnici, je delitev »Evrope« od »Azije« naravnost smešna. Naj bi se rabilo za ves evropskoazijski kontinent n. pr. ime »Evropazija« ali »Evrazija« ali kakor že . . .

vozovi, ki prihajajo s kmetov in iz okolice tifiške. Tu vidiš vprežene konje, osle in vole. Tupatam stoji ali leži na tleh tudi kak suh velblod. Nedaleč odtod proti Erivanskemu trgu se vleče takozvani »Armenski bazar«. To je cel kompleks ozkih ulic, po katerih imajo svoje odprte delavnice razni obrtniki. Najbolj so me zanimali starinarji, ki prodajajo staro orožje. Pri nekem takem sem si kupil jako lep kinžal. Hiše imajo po teh ulicah navadno dolge balkone, po katerih sede flegmatično razni orijentalci, srkajo čaj in kadijo papiroske.

Ker sem že omenil Armenski bazar, moram se spomniti tudi Armencev samih, ki so na Kavkazu poleg Gruzinov najštevilnejši in najvažnejši narod. Pa dočim so Gruzini bolj zemljedelci, mali obrtniki in mali trgovci, imajo Armenci skoro vso veletrgovino in industrijo v svojih rokah. Armenski trgovec prekaša s svojo prebri-sanostjo celo Juda in zato je tudi ogromen del kavkaškega kapitala v armenskih rokah. Da so tudi Armenci star kulturen narod, je znano. Tudi oni imajo svojo narodno cerkev, katere poglavar (katholikos) stoluje v Ečmijadzinu.

Največja zanimivost »azijatskega« predela v Tiflisu so toplice. Nič manj nego osem vročih vrelcev izvira v tem okraju tifiškem. Najlepše toplice so »banji« gruzinskega kneza Orbelianija. Poslopje je sezidano v mavrskem slogu in jako elegantno opremljeno. Po dolgem hodniku sem prišel do svoje kabine, ki je razdeljena na dva dela. V prednji sobi se slečeš, v drugi pa je marmornata kadunja, kamor teče vroča mineralna voda. Garderoba in kopel imata kamenit tlak, stene pa so obložene s pisanimi porcelanastimi ploščami. Ko stopim v vodo, sem skoro zakričal, kajti temperatura znaša nad 40° R. Kmalu pa se privadiš tudi taki toploti in kakor prerojen ostaviš kopališče. Vsakemu gostu je na uslugo banjščik, ki je navadno kak črnook Perz. Ta banjščik ima nalogo, da kopalce masira (drga) po vseh pravilih svoje umetnosti. Na koridoru sem videl fotografije, ki kažejo, kako telovadi Perz po hrbtu, po glavi in po ramah kopajočih se, da te sili na smeh. Ta telovadba je tako smela, da sem se zahvalil vljudnemu Perzu za njegovo umetnost . . .

Dne 12. julija je bila nedelja, zato sem si ogledal najzanimivejše cerkve. Najlepša cerkev v Tiflisu je vojaška, stoječa nasproti hotela »Orient«. Zidana je seveda v bizantinskem slogu in ima pozlačeno kupolo. Ograja obstoji iz samih topov, ki so jih bili uplenili Rusi svojim sovražnikom v kavkaški vojni. Trg, na katerem stoji ta krasni

sobor, se zove Gunibski, ker je bil Gunib tista trdnjava, v kateri se je najdalje branil imam Šamíl.

Tik Gunibskega trga se dviga ob Golovinskem prospektu blizu katedrale velik in prekrasen, v orijentalnem slogu zgrajeni guvernerjev dvorec, za katerim se razprostira obširen in razkošen pri-vaten park.

Najzanimivejši gruzinski cerkvi pa sta Sionska katedrala blizu Majdana, in pa cerkvice sv. Davida visoko nad mestom proti jugoza-padu na gori Mta-Cminda. Sionska cerkev je katedrala eksarha gru-zinskega in je bila prvič sezidana že v VII. stoletju, a pozneje večkrat porušena. Cerkev sv. Davida pa je tudi zato zanimiva, ker je po-kopan tukaj ruski pesnik Gribojedov in ima pod cerkvijo v neki votlini svoj spomenik. Po strmih ulicah in više po umetnih serpen-tinah sem stopal z Gunibskega trga navkreber, da mi je pot kapal s čela, dokler sem došel do znamenite cerkvice, odkoder je pre-krasen razgled čez ves Tiflís. Gruzinski duhovnik me je vodil po cerkvi in mi razlagal njeno zgodovino.

V Tiflísu sem prebil samo tri dni. V vsem svojem življenju nisem trpel toliko vsled vročine kakor tukaj. Na solncu je kazal Reaumur 50°. Od poludne do kakih petih sploh ni bilo mogoče izpod strehe. Zato so v Tiflísu velika dobrotà nekateri javni vrtovi. Jako lep je Aleksandrovski park, koder se šeta proti večeru »ves« Tiflís. Tukaj lahko študiraš kavkaško raso.

Kavkaška rasa! Rusi so lahko ponosni, da leži v njihovi državi domovina najplemenitejše človeške rase. Učenjaška tradicija trdi, kakor znano, da ima takozvana kavkaška ali sredozemska rasa (pasma) baš na Kavkazu svoj izvor. Ta rasa obsega najodličnejše narode¹⁾ na svetu. Ti narodi so se od nekdaj pa do današnjih dni popeli najviše v splošni človeški kulturi, kajti sredozemska prosveta (v najširšem pomenu besede) je najstarejša, najpopolnejša. Narodi kavkaške rase pa so imeli od nekdaj tudi največjo politično moč in najbolj vzorno urejene države. Kratek pogled na zemljevid naše zemlje kaže, da vlada kavkaška rasa dandanes ves svet. Z našo raso se ne moreta meriti ostali dve poglavitni rasi: etiopska (negritska ali afrikanska) in mongolska.

¹⁾ Ti narodi so n. pr.: (Arijci) Grko-Italci, [tudi današnji Romani in Grki], Slovani, Germani, Leti, Kelti, Albanci, Gruzini, Armenci, Perzi, Kurdi, Indi (v Sprednji Indiji), potem (Semiti), Arabi, Judje, Asirci, Kopti (Egipčani) in Berberi.

Rasa je širši pojem nego narodnost, ker obsega po več narodov, ki govore po več med seboj različnih jezikov in se lahko tudi po svojih duševnih svojstvih (po svojem verstvu n. pr.) močno razločujejo drug od drugega. Kajti pojem rase obsega pred vsem tista človeška plemena, ki so si najbolj podobna med seboj po telesu, v prvi vrsti po obliki glave. V kavkaški rasi stoji človeško telo na vrhuncu estetične harmonije in kavkaška glava predstavlja v svojih najpopolnejših vzorih najdostojnejšo nositeljico človeške inteligence (človeškega duha). Primeri Vatikanskega Apolona pa Venero v Louvreu! . . .

Že z etnografskega stališča je torej Kavkaz, pradam naše rase, h kateri spadamo tudi mi Slovani, prezanimiva dežela. In zato sem povsod po Zakavkazju rad opazoval ljudstvo, koderkoli je nanesla prilika. Zato so me zanimali tudi Gruzini v Tiflisu.

Že prvi dan so se mi zdeli Gruzini najbolj podobni Italijanom. Oblečen v svoj narodni kostim s kinžalom ob pasu, zna ti hoditi Gruzin tako elastično, da ga je veselje gledati. Gruzinke, kolikor sem jih videl, so vitke, belopoltna, črnolase in črnooke. Velike oči jim senčijo dolge trepalnice. Vobče pravijo, da so Gruzinke (Mingrelke) in pa Čerkeske najlepše ženske na svetu. Za Gruzinkami ne zaostajajo menda Armenke, ki so bolj podobne Židinjam in so temnejše barve. Sicer pa se v Tiflisu in povsod na Kavkazu vidi več moških nego žensk, ker je v teh krajih sploh več moških nego žensk.

Najprijetnejši kot v vsem Tiflisu je botaniški vrt. Če je v mestu še taka vročina, v botaniškem vrtu je hlad. Čudiš se, kako je mogla vzrasti tukaj takšna bujna vegetacija. Med košatim navadnim in tropičnim rastlinstvom pa se vijejo čedni, z belim peskom posuti poti, po katerih je kaj prijetno šetati, zlasti, če srečavaš mlade črnooke Gruzinke, Armenke in Židinke. Ob vseh potih se pretaka voda po odprtih kanalih in v senčnih zatišjih šumijo umetne kaskade. Drazestna oaza sredi tifiške puščave!

Nad botaniškim vrtom stoje razvaline neke stare trdnjave, odkoder je prekrasen razgled po vsem Tiflisu. Zapadalo je solnce, ko sem stal ob robu trdnjavskega zidovja. Globoko pod menoj se je kopicil azijski del mesta s svojimi bazari, cerkvami, sinagogami in džamijami. Po sredi pisanega Tiflisa pa je valila svojo umazano vodo deroča Kurá . . .

Tiflis ima tudi svoj »prater«, ki se zove Muštaid in se razteza na zapadni strani blizu kolodvora. Sredi obširnega gozda so razne

gostilnice in kavarne, kjer igrajo evropske in domače godbe. Ljudstvo pa se zabava na vrtalkah, po plesiščih in drugod kakor pri nas.

Kjer je vročina, tam je tudi žeja. Ne vem, v katerih vinogradih je rasel tisti nektar, ki so ga popivali pod predsedstvom Zevsovih olimpskih bogovi. Prav verjetno pa je, da je bila ta nebeška pijača kahetinsko vino, ki se prideluje v Kahetiji na iztočni strani od Tiflisa. To vino je sladko in močno obenem. Da, da, Gruzija ima visoke gore, lepe ljudi in izborna vino.

Jaz sem si gasil žejo navadno s »kvasom«. To je našemu malinovcu podobna pijača. Vari se iz žita ali iz nekih jagod. Škoda, da mi ne poznamo kvasa. Zdrava in ne draga pijača! . . .

Omenil sem že, da živi v Tiflisu v posebnem mestnem delu precejšnje število Nemcev, kjer imajo tudi svojo (protestantovsko) cerkev. Nedaleč od Tiflisa pa je še več nemških naselbin, n. pr. Mariendorf, Elisabeththal, Annenfeld, Helenendorf itd. Ti Nemci so iz »reicha« in so dobri kmetovalci. Takisto je znano, da je ob Volgi in v odeški guberniji vse polno nemških kolonij. V vsakem večjem ruskem mestu tudi stoji kaka nemška luteranska cerkev. Nemci imajo na Ruskem tudi v uradništvu veliko svojih ljudi, saj so sedaj kar trije ruski ministri Nemci. Nam izvenruskim Slovanom se zdi popolnoma nepotrebno, da se Nemci v slovanski Rusiji tako protežirajo, ko bi Rusi vendar morali vedeti, da Nemec ne želi dobrega ruskemu narodu. Sicer pa tudi ruska inteligenca toži, da se na Ruskem nobenemu narodu tako dobro ne godi kakor — Nemcem. In če bi vprašali pesnika Nekrasova »кому на Руси жить хорошо«, odgovoril bi nam brez dvoma: »Нѣмцамъ! . . .«

* * *

Po vojaško-gruzinski cesti iz Tiflisa čez Kavkaz do Vladikavkaza.

Bilo je sila vroče in soparno jutro, ko je drdrala dne 15. julija naša poštna kočija iz Tiflisa proti Mzhetu. Šestero konj — po trije vštric — je vleklo našo Noetovo barko po prašni cesti, da se je vse kadilo za nami. Solidno zgrajena »kareta« ima prostora za pet pasażirjev. Dva sediva odznotraj, v »I.« razredu, trije pa spredaj pod usnjatim napuščem (polustreho). Čisto spredaj na kozlu pa sedita jemščik (voznik) in »konduktor«. Poslednji nima svojega naziva zaman. Konduktor je uradna oseba, ki je odgovoren za točnost vožnje. On oddaje in prejema na postajah pisma itd. Njemu smo morali izročiti

tudi svoje vozne karte. Konduktor je oblečen v gruzinsko burko s tistimi patronami na prsih. Za pasom mu visi kinžal. Na glavi pa ima visoko kosmato kapo. Črez ramo ima pa še obešeno — poštno trobento, na katero veselo trobi, ko dirjamo iz predmestja tifiškega.

Pridirjali smo bili kake pol ure onkraj Tiflisa, kar se naša Noetova barka ustavi. Kaj je? Izstopita konduktor in jemščik pa začneta nekaj preiskavati okoli kljuset. Majeta z glavama in kolneta. Kaj se je zgodilo? Tudi vsi popotniki izstopimo. Konduktor se popraska za tilnikom ter pravi, da se je enemu konju komat tako pokvaril, da mora voznik po novega nazaj v mesto, da naj potrpi, saj se kmalu povrne. In res je zajahal jemščik konja pa oddirjal ž njim po cesti v Tiflis.

Ta je lepa! Vročina je bila čimdalje hujša, mi pa smo stali sredi bele ceste. Nedaleč od nas je bila na pusti brezsenčni poljani neka krčma in na zidu smo čitali klasični napis: »Guljanje (zabava) na svežem vózduhje!« Smejali smo se vsi od srca tej krvavi ironiji, dokler ni pridiral jemščik z novim komatom. A tisto »guljanje na svežem vózduhje« nam je potem vso pot delalo kratek čas in nam vzbujalo smeh. Naša pošta je imela zamude več nego eno uro in zato smo zabavljali na ves glas. Fama pripoveduje, da je bil najhujši zabavljač baš avtor tega potopisa. Zahteval je baje, da se pritožimo telegrafsko naravnost pri ministru »putěj soobščjenja«, knezu Hilkovu, no pozneje je to namero opustil. Jeza na pohabljeni konjski komat pa nam vendar ni hotela iz želodca in sklenili smo soglasno, da zapišemo na prvi postaji svoj energični protest v pritožno knjigo. Ker je bilo na prvi postaji, v Mzhetu, premalo časa za to, napisali smo svojo pritožbo na postaji Zilkany. Pravih pasažirjev nas je bilo pravzaprav samo čvetero. Moj sopotnik je bil neki cestni uradnik, zato se seveda ni hotel podpisati v pritožnico. Pač pa smo se pritožili vsi drugi: neki Rus s svojim sinom-dijakom, neki mlad Francoz in jaz. Z Rusom sva stilizirala svoj protest v ruščini, a Francoz je napisal nekaj vrst v svojem jeziku. Kake posledke je imela naša pritožba, ne vem. Stavil pa bi glavo, da je knez Hilkov ni čital . . .

Onkraj Mzheta se pokrajina razširi. Lepo obdelano polje, po katerem so želi pšenico, leži pred nami. Tudi vinogradov je tukaj vse polno. To je krasna karthalinska ravan. Spominjala me je na Ljubljansko polje ali na lepo Savinsko dolino pri Žalcu. Tupatam stoje vasi in posamezne hiše — toda ljudje so čisto drugače oblečeni nego pri nas. Naša cesta je široka, da se izogneta lahko po dva

parizarja, ter je zmerom v najboljšem stanju. Vojaško-gruzinska cesta, kakor se zove oficijalno, je ponos Kavkaza in Rusije sploh. Postaje so vse zidane. Važnejše so enonadstropne, manjše samo pritlične; vse pa so zgrajene po istem vzorcu. Spredaj je soba za »buffet« (gostilnico), potem pa je soba za prenočišče, kjer jih prenočuje po več skupaj, ter še posebna spalnica, takozvana »generalskaja« za »boljše« pasažirje.

Več ur smo leteli preko rodovitne ravnine, pri postaji Dušet (938 m) pa smo bili prišli v hribe. Bilo je zdavnaj poldne, ko smo použili v buffetu svoj obed, ki nam je imenitno teknil. Saj smo pili tudi izvrstno gruzinsko vino. Dušet je mesto s kakimi 3000 prebivalci in ima precej močno posadko. Puškin je bil svoj čas doživel tukaj komičen slučaj. Ves utrujen je bil prišel k nekemu Gruzinu in prosil počitka. Gospodarja ni bilo doma. Gospodinja (ne žena) ga sprejme in ga uvede v sobo, kjer se pesnik sleče in mirne vesti leže na divan. Nenadoma pa pride gospodar domov, in ko mu povedo, da spi v njegovi hiši neki tujec, plane k njemu, ga vzbudi in ošteje ter ga izpodi izpod strehe. Par dni pozneje se je moral nevljudni Dušetčan v Tiflisu zagovarjati zaradi svoje »gostoljubnosti« ter prositi Puškina odpuščanja . . .

Od Dušeta se popenjamo po strmi cesti kvišku med njivami in pašniki po ovinkih. Stopil sem z voza in presekal peš par takih serpentin. Tod okoli prebiva spet poseben narod, takozvani Osetini, kakor čitam v ruskem »putevoditelju«. Peljali smo se mimo njihovih sel in videl sem, da se precej razlikujejo od Gruzinov po postavi in po obleki. Kmalu smo dospeli v ozko dolino, po kateri nas je ves čas spremljala reka Aragva — boljše rečeno: tekla nam je naproti. Postaja Ananur, ki leži v tej dolini, je podobna kakemu istrskemu mestu. Kamenite hiše, razvaline neke trdnjave, pa cerkev — to je mestece Ananur.

Dolina se odtod zožuje čimdalje bolj. Pokrajina pa je prekrasna. Temni gozdovi pokrivajo visoke planine. Po lazovih stoje aúli (vasi), cerkve in ostanki starih obrambnih stolpov. In zopet smo prišli med nove ljudi — med Hevsure in Pšave, jako bojevita ljudstva, ki pa seveda ne smejo kazati svoje bojevitosti. Za to skrbijo Kazaki. Začelo se je mračiti, in ko mi je moj sopotnik pripovedoval, kakšno orožje nosijo ljudje v teh krajih, so se mi skoro ježili lasje in zdajpazdaj sem pogledal skozi okno, če ne stopa morebiti za našim vozom kak tak junak. »Ne bojte sel« smejal se mi je tovariš, »tod smo varni kakor na Nevskem prospektu . . .«

Bila je že deveta ura zvečer, ko se je ustavila naša dvojната trojka. Prispeli smo bili v Pasanaur, v gruzinsko vas sredi globoke soteske. Pred lično zidano, belo postajo nas je že pričakoval »postajenačelnik« ter nam odkazal prenočišče v generalski sobi. Moj sopotnik pa je bil odšel spat nekam v vas k svojim znancem. Pred spanjem je bilo treba večerjati in čujte, gospodar — ženske nisem videl nikjer nobene! — nam je naštel celo vrsto jedi, od šašlika do praženih postrvi. Midva s Francozom sva si naročila postrvi, Rus s svojim sinom pa je varil čaj in jedel meso, ki si ga je bil vzel s seboj iz Tiflisa. Francozu je huda predla, ker ni znal ruski, nego samo svoj jezik in tudi italijanščino. Moral sem mu biti za tolmača(!). Moj tovariš pri postrvih je še mlad, približno osemindvajsetleten lep mož, vitke rasti. Pripoveduje mi, da je prišel v Tiflis preko Teherana. Potuje za kratek čas. Perzijank in Gruzink ni mogel prehvaliti. »S' amuser« — to je njegova maksima na potovanju, pravi sam. V Parizu da je sicer več komforta in več zabave nego na Kavkazu, toda človek si želi izpremembe, meni francoski monsieur. »Monsieur« — tako ga bom imenoval poslej — je bil čisto zadovoljen z gruzinskimi postrvmi, katere sva pošteno zalila z vinom in šla spat.

Bila je izvrstna postelj — in vendar dolgo nisem mogel zatisniti oči. Zunaj je šumela Aragva. Zdajpazdaj je zalajal kak pes. Sicer vse tiho. Nisem bil utrujen, ker sem sedel ves dan sključen v kočiji. Pa spavaj, če moreš! Proti jutru sem šele zadremal — a skoro je bilo treba vstati. Rus nam je skuhal čaja, mleka in kruha je dal gospodar. Kmalu — bilo je okolo pete zjutraj — smo spet sedeli v kočiji, ki nas je vlekla proti postaji Mlety. Zdaj smo šele videli, v kakem romantičnem kraju smo prenočevali. Tik našega »hôtela« je stala jako čedna gruzinska cerkev (seveda pravoslavna). Vaške hiše so preproste pa snažne.

Cesta se vije čimdalje više, pokrajina je bolj in bolj divja. Visoke planine se dvigajo ob desni in ob levi.

(Konec prihodnjič.)

Na vseh svetnikov dan.

Spisal Fr. Strnad.

Dolgo, dolgo si je pomišljala, ves prejšnji dan in vse dopoldne danes je preudarjala in se bojevala, a naposled je zmagala ljubezen! . . .

Dolžnost jo je klicala na zapuščeno materino gomilo, tja na skromni kosec zemlje, kjer je počivalo najblažje srce, a njegova volja, volja tistega, ki ga je oboževala, ki ga je ljubila z vsemi močmi svoje duše in svojega srca, ji je velela drugam! . . . Dobila je bila pismo od njega, v katerem ji je bil izrekel svojo željo, a njegova želja ji je bila do tistihdob vselej povelje! . . .

Danes seveda, danes se je oglašal v njenih prsih hud odpor, danes ni občutila tiste sladke radosti kakor sicer, kadar se je imela sniti z njim. Imela je tako rada svojo mamico in čutila je danes tako živo kot malokdaj potrebo, da bi se zopet enkrat razjokala ob njeni tihi jamici, zatopila se zopet enkrat v one lepe, rajske čase, ko njej še ni bilo treba misliti, ko ni poznala še skrbi, ko je še ona, njena mamica, kakor dober angel čuvala nad njo . . .

Borila se je dolgo . . . Neštetokrat je bila stopila že na prag, ozrla se na levo in desno, pa vrnila se zopet v svojo sobico, kakor bi hotela še enkrat izprašati si vest. Toda naposled je zavila na levo, tja, kamor je hotel on! . . . —

Srce ji je vztrepetavalo, ko je bežala mimo pestre množice ljudi, ki jih je srečavala, mimo množice, ki je hitela na grobove in ki je imela več pijetete in ljubezni do svojih rajnih nego ona... Večkrat, večkrat ji je zastala noga, često se je že hotela vrniti in pridružiti onim, ki so drevili v nasprotno mer in jo tako nekamo začudeno in ogorčeno pogledovali — vsaj njej se je zdelo tako — toda vselej jo je premagal drugi čut, čut, kateremu bi danes ne bila mogla dati pravega imena . . .

To ni bila zgolj ljubezen, to je bila neka sila, kateri se uspešno braniti ni mogla! . . .

Malo jo je tolažila pri tem misel, da izpolnjujejo premnogi le navidezno svojo dolžnost in da vodi marsikoga na pokopališče nekaj vse drugega nego spomin na umrle, kajti ni ji bilo neznano, da pohajajo ta dan na grobove tudi ljudje, ki nimajo za nikomer žalovati,

ljudje, katerim ni pobožna navada nič drugega nego prijeten povod za frivolno zgledavanje, ljudje, ki na mestu trohnobe strežejo morda svojemu poželenju . . . Toda odleglo ji je nekoliko pri srcu šele tedaj, ko je bila prišla ven iz tega vrvenja, ko je bila zavila v stran, tja proti samotnemu gozdiču, kjer je je pričakoval on . . .

* * *

Nenavadno zgodaj je bil zavladal mraz in nenavadno hitro je bilo nastopila kruta zima . . .

Že par dni je vlekla ledena burja ter s svojim rezkim pihom povzročala, da so čez noč zmrzovale luže, ki so bile ostale po zadnjem deževju v globanjah in vdrtinah in katerih zaspano jesensko solnce ni moglo več posrkati in použiti. Zato pa je bilo ozračje čisto in nebo jasno, brez najmanjše meglice — prekrasen novembrski dan! . . .

Snežniki so se dvigali slikovito v ozadju in vsaka zareza, vsaka grapa na njih se je natanko razločevala. Bili so še brez snega, samo po temenih se jim je svetlikalo nekaj belega, da je bilo videti, kakor bi jim bile posivele glave.

Vsak najmanjši dih sape je vzbujal po drevju neko čudno žalostno šuštenje. Listje, nekatero še popolnoma zeleno, drugo že uvelo in suho, se je trumoma trgalo od vej ter se usipalo na tla. Toda med padanjem so se posamezni listi ločili od drugih ter nastopali svojo posebno pot. Nekateri je prifrčal urno, kakor od prožnega loka vržena pšica na zemljo, drugi je padal počasi in se sukal pri tem okrog samega sebe liki vrtinec v kakem tolmunu, tretji zopet se je gugal in zibal po zraku kakor čolnič na lahko razburkanih morskih valovih . . . Semtertja je obvisel kateri tudi na pajčevini ter se zvijal potem in zviral, kakor bi se hotel siloma iznebiti ne-ljubih vezi . . .

Neko posebno življenje je vršelo in se pojavljalo v samotnem gozdu, a ona je to komaj opazila. Samo tista tiha otožnost, ki je polnila jesensko ozračje in objemalo vse okrog, je legala tudi njej na srce in ji polnila dušo z neko čudno, bridkostno bolestjo . . .

Njega še ni bilo in iznova so se ji začeli buditi dvomi.

Ali se sme srce odpirati tak dan posvetni ljubezni? . . . Ali niso ti trenotki, ki bi morali biti posvečeni spominu mrtvih in molitvi zanje, najneugodnejši, najneumestnejši za tako ljubezen? Kako je mogel zahtevati on kaj takega od nje, kako je bilo možno, da se ni domislil, kam jo bo danes vleklo srce? . . .

In sem . . . sem, v to samoto je morala! . . .

Oh, kolikokrat ji je očitalo srce, kolikokrat je jokala in vzdihovala po tistem, da se je morala skrivati pred ljudmi! . . . Toda on je bil v nekem oziru čuden človek! . . . Ljubil je samoto in zatrjeval ji je poleg tega, da ima posebne, tehtne vzroke za to, da se ne pokaže pred ljudmi ž njo. Pravil ji je, da mora postati pred vsem samostojen, sam svoj, potem da ne bo nobenega zadržka in ovire več, da nastopita javno . . .

Tudi o tem, kaj da postane in kdaj, ji je pravil mnogo, toda tega že ni umela več. Govoril je tako čudno! . . . A to je ni motilo in vznemirjalo posebno. Sledila mu je, kamor je želel, in storila, kar ji je velel . . . Saj ga je tako ljubila, saj je bil vendar on edini, ki ga je imela, da je čustvoval ž njo, da je imel usmiljenje do nje! Brez očeta, brez matere — zapuščena sirota — pa bi mu ne bila hvaležna za ljubezen, za prijaznost, katero ji je izkazoval? . . .

Da jo ljubi, strastno ljubi, to je živo čutila, o tem ni dvojila niti hipce ne! Saj ji je to vedno zatrjeval in imela je toliko dokazov za to! . . .

Seveda, tudi drugi so se ji vsiljevali! Bila je baje lepa, da, čula je celo nekoč, da so jo imenovali interesantno! Tudi še kateri drugi bi se je bil torej morda oklenil — a njej ni ugajal razen njega nobeden, prav nobeden! Saj je imel redkokdaj tako lepe črne, kodraste lase in nikdar še je ni bil srečal moški, čigar pogled bi bil imel toliko moči do nje, kolikor je je imel njegov! . . . Oh, kako je vztrepetavala, kako ji je izpreletela vselej neka čudna slast život, kadar je vprl vanjo tiste svoje žareče, skoro prežareče oči! Precej prvič, ko ga je videla, ji je bilo vzplamtelo srce zanj, precej prvič se ga je bila oklenila z vso svojo dušo, z vsem svojim srcem . . .

In potem, ko ji je razodel, da jo tudi on ljubi, ko ji je začel obetati lepšo bodočnost, ko ji je zagotovil, da jo hoče rešiti vseh teh raznih neprilik, ki jih je morala prenašati kot samo sebi prepuščeno devetnajstletno dekle, potem je že celo videla v njem svojega rešitelja, rešitelja, katerega ji je menda sam Bog poslal . . .

Kaj je zdaj bil, kako se je imelo zvršiti vse to, kar je obetal, vsega tega ni vedela! . . . Tudi izpraševala ga ni mnogo o tem! . . . Zdela se ji je greh vsaka nezaupljivost do njega . . . Verjela mu je vse! . . . Saj to, bi ne bila ljubezen, če bi bila dvojila o istinitosti njegovih besed! . . . Verjela mu je vse, ker je bila v dno svoje duše prepričana, da jo tudi on ljubi! . . .

Včasí je bil pač nekako trd ž njo, včasí je imel nekamo čudne želje, prihajale so mu semtertja na misel stvari, pred katerimi je občutila neko tajno grozo . . .

Da je zahteval, naj pride tu sem danes... danes in ob tem času, ko bi morala klečati in moliti ob grobu svoje ljubljene matere — da ni imel toliko rahločutnosti in ozirnosti do nje, to jo je navdajalo z nekim neprijetnim čutom, to jo je bolelo in peklo . . . Bila je razočarana, ker je vedno želela, da bi njen ljubček, njen izvoljenec ne bil samo lep, ampak tudi blag in plemenit . . .

Toda naposled je opravičila vse ž njegovo preveliko ljubeznijo in tudi njej je zakoprnelo srce živahneje po njem, dokler ni iz daljave priplul glas zvona ter povzročil, da so njene misli iznova poletele tja na pokopališče, kjer je imel danes sleherni grob svojo lučico, samo grob njene dobre, njene skrbne matere, ki se je tolikokrat v življenju žrtvovala zanjo, ne! . . .

Kakor v krogu so se sukale njene misli . . . Vedno zopet se je pojavil v njeni notrajšini boj med dolžnostjo in ljubeznijo, vedno zopet so se je lotevale dvojbe, kaj naj stori! . . .

»Kako dolgo ga ni!« je vzkliknila, strastno si ga želeč. A precej nato je začela tožiti:

»Moj Bog, moj Bog! . . . Na vsak grob bodo kapale danes solze, samo na grob moje mamice ne! . . .«

Srce se ji je krčilo in skoro obupavala je . . .

Potem pa se je spomnila še besed, ki jih ji je govorila mati na smrtni postelji:

»Boga se boji! Glej, da nikdar ne zaideš na stranska pota!« . . .

A zdaj, kako pot je hodila? . . . Zakaj se skriva pred ljudmi? . . .

Ali je ljubezen, če je čista, vzvišena, res nekaj takega, kar se mora prikrivati ljudem? . . . Zakaj, zakaj se potika tod, zakaj se boji, da bi je ne videl kdo? . . . Ali ni imela njena mati baš takih potov v mislih, ko jo je svarila? . . .

Divja bol ji prešine prsi in strah se je loti . . . Že hoče zbežati, tedaj pa se začujejo koraki . . . —

* * *

Burno jo je privil k sebi, in predno se je mogla ubraniti, ji je pritisnil poljub na drhteče ustnice . . .

V slasti njegovega objema je naglo pozabila grozo, ki ji je hipec prej še pretresavala ude, navzlic temu pa ga je odrinila rahlo od sebe ter zaprosila:

»Ah, danes ne, danes ne! . . .«

On pa jo začudeno vpraša:

»Kaj pomeni to? . . . Zakaj ne? . . .«

»Oh, moja uboga mamica je sama tam! . . . Spomin na njo mi ne dopušča, da bi se vdajala razkošju! . . .«

»To se vidi, kako me ljubiš! . . .«

»O, imej usmiljenje z menoj! . . . Tebi mati še živi in ti ne veš, kaj je spomin na mrtvo mater! . . .«

Obrisala si je oči, ki so se ji bile porosile.

A on je odvrnil: »No, pa grem, pa grem in — ne bo me več! . . .«

Srce se ji je stisnilo spričo njegovih besed. Že nekolikokrat ji je bil zapretil na ta način, toda imela je to za šalo, kateri se je smehljala, katero je smatrala le za sredstvo, da bi jo tem bolj priklenil nase. Zdaj pa so se ji zdele te njegove besede hkratu tako resne, tako grozeče. Zbala se je, da bi svoje pretnje ne uresničil, in oprijela se ga je na lahko. Po licu pa ji je pripolzela solza, čudna zmes bolesti in opojne slasti . . .

»Torej — poljubek!« je zahteval on, po svoje si razlagajoč njeno početje. A ona je obrnila vanj svoje solzne oči in iznova je zaprosila:

»O, samo danes ne, ljubček, samo danes ne! . . . Pri srcu mi je, kakor bi bila svoji materi dolžna, da se vzdržim . . . neopustljiv greh se mi zdi danes . . .«

»Pa grem, pa grem in ne bo me več!« — —

Porinil jo je od sebe, obraz se mu je nabral v mrdljive gube in nekaj kakor srd je švigalo iz njegovih oči. Ona se je stresla. Če bi res šel . . . če bi res zvršil grožnjo . . . Ah, to bi bila njena smrt, njena gotova smrt! . . .

Približala se mu je zopet in, položivši svoje trepetajoče roke okrog njegovega vratu, naslonila svojo razgreto glavico na njegove prsi.

»O ne smeš, ne smeš od mene!« je vzklikala. »Saj te ljubim, tako ljubim! Kaj ne . . . kaj ne, da me ne zapustiš, kaj ne, da ostaneš moj? . . .«

On pa ni odgovarjal, ampak zahteval, zahteval vedno več . . .

In ona mu ni mogla odreči ničesar . . .

»Pa grem, pa grem —« te grozovite besede so ji zvenele v ušesih in v srcu, te grozovite besede so jo dele ob vso moč, ob vso voljo . . . Oh, če bi jo zapustil . . . Ne, ne, samo tega ne! . . .

Naposled so se ji začele zdeti njegove burne želje tudi umljive . . . Ni mar čutila tudi sama moči ljubezni, ni mar tudi njej srce z vso silo koprnelo po njem?

Skoro očitala si je, da je njena gorečnost, njena vdanost manjša od njegove! Kako, kako je bilo mogoče, da se je ona laglje pre-magovala nego on? Ali ni to dokaz, da ona njega manj ljubi nego on njo?

In kar bi bila rada odrekla sebi, ni mogla odreči njemu! . . . —

Nastavila mu je ustnice in dala se mu je poljubljati, kolikor se mu je hotelo. A tudi ona se je razvnela in tudi ona ga je poljubovala, poljubovala iskreno in goreče . . . Pri tem pa so se ji usipale neprenehoma solze po licih, zakaj — sama ni vedela! Morda prevelike sreče, morda, ker so zveneli v njenih prsih še vedno oni temni, turobni akordi, ki jih ji je bil zbudi spomin na drago mater . . .

Bolj in bolj se je vdajala . . . Toplota, ki je žehlala iz njegovega vročega života, se je prelivala v njene ude . . .

Burja je vihrala. Sape diha je postajal čimdalje rezkejši, a njej je delo tako dobro v njegovi bližini, v njegovih objemih! Vedno tesneje se ga je oklepala . . . Postajala je trudna, onemogla . . . Mrla je v sladki otrplosti . . . Bolj in bolj je pozabljala . . . spomin jo je zapuščal . . . vsa njena preteklost je bila izginila in zatonila nekam . . . Čimdalje manj je vedela, kje je in kaj se godi . . . Samo to je znala, da je on pri njej, da je srečna poleg njega in da njega izgubiti ne sme, ne sme za ves svet ne . . . —

* * *

Skozi napol golo vejevje je skrivnostno zaječalo in iznova je zaplesalo listje po zraku. Frfotalo je nekaj časa semtertja, bližalo se tlom, pa se dvignilo zopet kvišku, kakor bi bilo v njegovi moči, v v njegovi volji, vrniti se na prejšnje mesto, a končno je med čudnimi, nepopisnimi glasovi posedlo na zemljo . . .

Kakor bi se bila prebudila iz sanj, se je vzpela preplašena kvišku. Bilo se je stemnilo, da sama ni vedela kdaj. Boječe se je začela ozirati okrog. Ti čudni glasovi! . . . Ali ni bilo, kakor bi bile duše umrlih zaihtele in zaplakale? . . . In hipoma se ji zazdi tudi, kakor bi bil zaklical kdo z ječočim, nenavadnim glasom njeno ime:

»Milka . . . Milka! . . .«

Morala se je nasloniti nanj, da ni omahnila, tako jo je prevzel strah.

»Ah, ali si slišal?«

»Kaj naj bi bil slišal?«

»Ali me ni poklical nekdo?«

»Tebi se nemara sanja!«

»Ne, ne! . . . Čuješ? . . . Že zopet!«

»Ah — ti nisi normalna!«

Za hip se ji misli pomude pri teh njegovih tako hladnih in treznih besedah. »Ti nisi normalna!« . . . Kaj hoče reči s tem? To vprašanje ji prešine glavo, a takoj zopet se je loti neka čudna omotica . . . Po glavi ji je brnelo in šumelo in vedno zopet je čula klicati svoje ime . . .

»Milka . . . Milka! . . .«

Da, da, to je bil materin glas!

Pretreslo jo je iznova. Hipoma se zave . . . Z zamolklim, od joka zadušenim glasom vikne:

»O mamica, mamica — prepozno, prepozno!«

»Ali bledeš?«

»Ne, ne bledem! . . . Moja mati me kliče! . . . Moj Bog, zdaj . . .«

»Ti blazniš!«

Prijel jo je z obema rokama za rami ter jo stresel. A ona se ni mogla iznebiti groze . . .

»Pojdiva, pojdiva . . . O Bog, zakaj si to dopustil, zakaj mi nisi dal prave pameti in zadosti moči! . . .«

Njemu se je stemnilo lice.

»Zares, ponosen sem lahko na tvojo ljubezen!«

»Kaj, ti dvojiš še, ti dvojiš še po vsem tem? . . .«

Stala je pred njim s stisnjenimi pestmi in srepim pogledom.

On je pomolčal. Črez nekaj hipov pa se je sklonil zopet k njej in nežno je položil svojo desnico okoli njenega pasu, kakor bi si bil iznova zaželel njene ljubezni, kakor bi mu bilo žal, izpustiti jo še . . .

»Samo čudna ne bodi! . . . Srčkana si in rad te imam! . . .«

A ona se mu je izvila in ponovila:

»Ne, ne — o pojdiva, pojdiva! . . .«

»Saj grem, toda kam hočeš iti? . . .«

»Pojdiva tjakaj na njen grob in prosiva jo skupaj odpuščenja!«

Njemu je ušel smeh, tako čudna se mu je zdela ta zahteva. »Pojdiva raje kam drugam . . . tja, kamor te popeljem jaz . . .« je odvrnil. A ona je ponavljala:

»O, bodi usmiljen in pojdi, pojdi z menoj! Če jo prosiva oba, se naju morda usmili in izprosi nama milost . . .«

V njem pa se je završilo nekaj. Videl je, da je njen kes tako velik, tako globok, tako istinit, da si nima obetati pri njej ničesar več. In jezno se je obregnil:

»Ti pojdi z menoj! Če nočeš, pa grem . . . pa grem in ne bo me — več!«

In res se je začel odmikati, s početka polagoma, kakor bi ga bilo sram svojega čina, potem pa hitreje in hitreje . . .

Ona pa je stala kakor okamenela na svojem mestu. Strmela je za njim v noč, kakor bi ne mogla verjeti, kakor bi ne mogla pojmiti . . . Ko se je bil že davno skrila njenim očem, ga je še vedno videla njena duša . . . Še vedno je pričakovala, da se vrne . . .

»Ferdo, Ferdo, Ferdo!« je zaklicala, ko ga ni bilo. A nihče se ni odzval njenemu klicu. Tedaj pa je zdrknila na tla in bolešno zajejala:

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več!«

* * *

Na pokopališču je bilo že mirno, prazno in temno . . . Le semtertja je hušnila še mimo grobov tihih korakov kaka postava z nedoločnimi obrisi — kaka stara ženica, ki je bila morda zadremala ali pa se bila bogve iz kakih vzrokov tako zakasnila na grobeh . . .

Luči so bile že dogorele in le redkokje še je vzplapolal kak plamenček, vzpel se za hip nenavadno visoko, kakor bi hotel še enkrat pokazati svojo življensko moč, potem pa je zacvrčal in — ugasnil.

Nad grobovi je ležal težak vzduh. Vonj od nešteti lučic, ki so gorele celo popoldne, se je bil zgostil v belkast oblak, ki se je zdaj lahko gibal nad površjem . . .

Noč je bila temna. Svetloba zvezd, ki so kakor žareče oči šegavih, zaljubljenih deklet pomežikovale tam gori na nebu, ni segala semkaj doli. Zdelo se je skoro, kakor bi bila tema na tem žalnem kraju gostejša, neprodinnejša nego onkraj pokopališnega obzidja . . .

Vse tiho, tako mrtvaško tiho! . . .

Samo kadar je potegnila sapa, je zaihtela kaka cipresa, zaškletetal in zacvilil kak napol razpadel križ . . .

In tam iz skrajnega kotička so prihajali zdajpazdaj čudni, bolešno tožeči, zamolkli glasovi, da je bilo čuti skoro, kakor bi prihajali izpod zemlje . . .

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več! O zakaj ni šel prej! Odpusti, mamica, odpusti! . . .«

Zopet in zopet je pretresla ta tožba nočni zrak . . . Toda postajala je tišja in tišja . . . Čimdalje poredkeje in čimdalje slabotneje

so se pojavljali ti vzkliki . . . Pojemali so, zamirali, kakor bi otrpnevali v rezkem mrazu, ki je nastopal čimdalje kruteje.

Le še kakor iz nedogledne daljave prihajajoč odmev se je slišalo:

»O mamica, šel je, šel in ne bo ga več!«

In vedno tiše in tiše:

»Šel je . . . šel . . . in ne bo ga več! . . .«

Naposled se je čulo le še nekako hropenje . . .

Potem pa je bilo popolnoma mirno in tiho . . . — —

Pod kostanjem.

Izza mračnega nebesa
se je kvišku mesec vzel,
trudna vzibal je drevesa
vetra piš v šepet vesel.

Temno je objel alejo
sladki, vseobsežni mir —
na kostanju k veji vejo
nagnil hladni je zefir;
in duhteče zašustela
veja k veji je,
kakor bi v poljub sprejela
deva željne ustnice . . .

In zaplakala je vroče
ona pod kostanjem: »Stoj —
pusti že poljube žgoče,
saj ne moreš biti moj! . . .«
Od kostanja je kanila
takrat rosa biserna,
njemu lice porosila
solza je iz dna srca. —

Budislav.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenc.

(Konec.)

Ne prinaša vsaka zima visokega, ne skorjatega, ampak »di-lastega« snega, in kdor tega še ni izkušal, naj porabi priliko in stopi v gozd in naravo, ko si je ugladila trpežno pot, da jo obišče in občuduje v zimski krasoti. Če je pa sneg prhak in če le ni previsok, da moreš po njem še brez napora prehajati, ti je pa pravi kažipot za vse malo in veliko življenje v gozdni samoti. Jelovo drevje ima klobuke in je domalega do tal odeto z najčistejšo belino. Pod njim je malo snega in pod prav košatim ga ni celo nič, in vabljivi prostorček je zate ko nalašč, da se nekoliko oddahneš in si ob debelem deblu obtolčeš črevlje, katerih se je sneg poprijel. Ko si nekoliko ogledaš, se prepričaš, da nisi ti prvi gost, da so pred teboj že miške preplesale ta ugodni prostorček. Hitro potem, ko si s črevlji potolkel ob deblo, začuješ zamolkel glas nad seboj in nekoliko sneženih drobtin se potrese nate in po tleh. Veverico si preplašil; umakne se z mičnimi skoki in si poišče drugo posteljo. Ptice, prave gozdarice: siničice vseh vrst, šoje, lešnikarice, žolne tudi ne mirujejo in te nevedoma obiščejo, in ko te zapazijo, se poslovijo vsaka na svoj način in tem bolj glasno, kar si jih bolj presenetil s svojim pohodom. In če si še lovec in če je košato drevo, pod katerim si se pristavil, še na dobrem prelazu, kako se zavzameš, ko se v nižini pod teboj oglasi tebi znani, zanesljivi pasji javk. Hitro je puška v obeh rokah; stojiš, kakor bi bil pribit, in le oči strižejo na vse strani, kje da se ti prikaže zaželeni plen. Javk se oddaljuje in domalega si prepričan, da prvi naskok ni zate. Kar zapaziš v gošči teman život iztikajočega srnjaka, ki je od družine odskočil in si po svojih mislih izbral bolj varno pot. Dostikrat si jo na ta način odnesel svojo kožo, stari izkušenec, danes se pa ti ni zvedlo. Še enkrat postoji in posluša oddaljujoči se javk, ki velja begljivim srnam, potem pa se bliža v malih skokih košatemu drevesu in lovcu pod njim. Pok! in po njem je za vselej. V vednem spominu ti ostane košata smreka, malo življenje, pod njo in okrog nje in vrhunec veselja, ko si privlekel k sebi še zvitega srnjaka, ki ga vsak na svoj način pozdravijo tovariši, ki se po gonji, kakor je bilo domenjeno, snidejo pri tebi.

Bilo je neko soboto proti večeru, ko se oglasi pri meni Storov Matevž in mi prinese na novo poddelano obuvalo. Metlo je po dnevi, na večer se je pa zjasnilo. Še predno je Matevž izpregovoril, sem mu spoznal na obrazu, da ga niso samo poddelani črevlji pripeljali k meni; poslal bi jih bil tudi lahko po učencu. Da sem mu še ustregel, sem rekel kar naravnost: »Matevž, jutri pa pojdemo«. Matevžu se je kar ves obraz nasmejal in kar hitro sva bila domenjena, kdo da pojde, kam da pojdemo in da odrinemo takoj po treh; da zastanemo pri dnevu že prvokrat. Matevža sem še obložil z vsem, kar je neobhodno potrebno, ako gre človek še pred dnem in brez zajutreka v gozd. Pri odhodu mi je Matevž še naročil, da njega ne klicati, ko pridem v Podcerkev; njegova stara, ako ga jaz pokličem, bi takoj slutila, da se ne odpravlja k prvi maši, on pa da ne mara sitnosti že na vse zgodaj in da tudi prave sreče ni, ako se človek sporeče z ženo, predno gre od doma. Jaz sem Matevžu rekel, da pred štirimi bom pri Pangretu, pri njem da naj odloži, kar bo s seboj odnašal.

Jaz sem bil točen, in predno je odbilo štiri, nas je korakalo petero proti Danam, kjer sta se nam pridružila še dva pajdaša. Noč je bila jasna, vendar smo slutili eden in drug, ko smo jeli v hrib se pomikati, da jug nateguje, ampak slabega vremena ni hotel nihče prorokovati in torej je svoj premislek ohranil vsak zase. Ne bom povedal, kateri kraj smo prvokrat zastali, kajti mogoče je, da smo nekoliko prekoračili tudi mejo, ker se je prvi sestanek vršil še pred dobrim dnevom. Takoj sta se oglasila psa, gonila sta pa nazaj, a ne proti nam, ki smo bili nastavljeni. Vedeli smo, da se nam ni posrečila ta gonja, da se srne ne zavrnejo v snegu v hrib, in torej smo se jeli zbirati na določenem mestu. Jaz sem bil nastavljen pri precej debeli steni, okrog katere je bilo silnega kunjega sledu. V katero smer je držal, nisem mogel razločiti in povedal sem to pri sestanku. Četvero kunarjev prve vrste je bilo med nami in vsi štirje so se nekako pomenljivo pogledavali in nobeden ni hotel prav odločno povedati, da »gospod« se motijo in da so, kar je seveda velika hiba, veridni sled zamenjali s kunjim sledom. Ker sem jaz le svojo trdil in ker do mesta, kjer sem bil nastavljen, ni bilo daleč, sva šla med tem, ko so drugi napravljali ogenj, z veščakom Kovačem iz Dan na lice mesta in mož je na prvi pogled potrdil, da se nisem motil, ampak pravo trdil. »Le pojdiva nazaj! Ta ni šla daleč, ker je nihče drugi ni presledil,« poreče Kovač. Tako sva tudi storila. Ko pridem do ognja nazaj, so bile vse oči zabrnjene v naju, in ko je Kovač

se oglasil in povedal, da sem istino trdil, je zavladelo občno veselje in storili smo takoj trden sklep, da takoj po zajutreku se spravimo nad kuno.

Zajutrek je bil izdaten. Dan poprej sem dobil veliko kolino in še prejšnjih klobas je bilo pri hiši. Vse sem bil pobral v gozd, pri domu smo se jih bili domalega že naveličali. Moji spremljevalci so jeli nekako čudno gledati, ko sem razvijal klobase, krvavice in jetrnice in mesene, in vsak si je mislil, kako se bo to peklo, ker priprave nismo imeli nobene s seboj in brez nje se pač speče krompir in za silo tudi polh, ali za klobaso je treba ponve. Ne štejem si v posebno zaslugo, da sem bil v pripravi klobas bolj vešč nego moji pajdaši. Kmet jih nima toliko, da bi jih surove odnašal v gozd; navadno je vesel, ako jo dobi na večer, ko se je povrnil. Že ob sestanku sem velel napraviti velik ogenj z bukovimi drvami, da bo oglje pravšno. Ko smo žerjavico razkopali, smo povili klobase vsako posebej v papir, jih hitro razložili po sredi ognjišča in še bolj na hitro, in predno se papir vname, zagrebli z ogljem. Tovariši so se čudili, kaj gospod vse znajo, in pri sebi ugibali, kaj bo iz tega. Ko so bile klobase pod kupom, se je ugibalo, kako naredimo s kuno, ker nihče ni imel niti želez niti saka s seboj. Za danes je bilo le srnam namenjeno in pri kuni opravita prav dobro tudi pes in puša, ako se tako nameri. Psov pa le ni bilo nazaj, dasi je minilo že čez dve uri, odkar sta bila zagnala. Tudi nebo se je zatemnilo in sneg je jel naletavati. Skrajni čas je bilo, da sem velel klobase odkopati. Dobro pol ure so bile v žerjavici, ki smo jo enkrat nekoliko premešali. Papir je bil ves cel in vsak je dobil en povitek v roko in še nekaj smo jih nazaj zagrebli. Jaz sem si bil že prej poiskal precej široko tresko in na njej sem razvil svoj delež. Drugi so si pomagali na enak ali drug primeren način. Razvite klobase so tako dobro zadišale in so bile tako dobro pregnane, da so se kar razsipale, ko so bile načete, okusne pa tako — o tem je bilo le eno mnenje — da tako dobro pečenih klobas še noben med nami ni jedel. »Da, gospoda si zna postreči,« je posmehljivo pregovoril šaljivi Luka. Jaz seveda sem bil ponosen na svojo sposobnost, še bolj pa vesel, da sem tovarišem tako izredno ustregel. Tudi kruha je bilo dovolj »pri hiši«, vina pa celih šest bokalov, torej ni čuda, da domalega nismo zapazili, da je sneg jel prav čvrsto padati, megle se zgostile in da psov le ni bilo nazaj.

Vsaka reč ima svoj konec, klobasa celo dva in tudi obema smo prišli do kraja. »Odpravimo se!« je bil soglasen sklep, in šli

smo do stene, pod katero je baje kuna počivala. Veščaki so obkrožili svet in dognali so, da je kuna v resnici pod steno. Le malo sveta je obšla po noči in se vrnila na prejšnje ležišče. Kazalo je, da ima tudi pri vrhu stene izhod, in torej je bil načrt ta: Na dveh mestih pod steno se zakuri. Kuna mora pri vrhu ven skočiti, in ko to stori, jo pobijemo s strelci. Vrh smo trije strelci obstavili in dim se je jel zaganjati pod steno. Žival je bila trdovratna: trajalo je nad eno uro, in ni je bilo na dan. Toda kunar izlepa ne odneha. Še en oddušek se je odprl za kurjavo, in da postane dim še bolj neznosen, smo trgali od klobukov in obleke ne več koristne kose podloge in to žgali in pihali dim pod zemljo in v votlino. Pihachi so se solzili kakor plačane babe pri pogrebu. In sedaj škrl! zadaj za vrhom in za strelci je planila kuna na dan. Drug drugemu smo bili na poti in kuna že v gošči. Kovač je skočil za njo, javkaje ko pes, vsi drugi pa za njim in pričel se je dir po snegu in gošči za sledom. Žival ni skočila na drevo, ampak v začudenje veščakov je bila po kratkem begu že zopet pod zemljo in to le pod majhno stenico. Zopet smo se nastavili strelci, in v resnici že po prvih vpih-ljajih dima je skočila kuna izpod stene. Jaz ji namerim, in ko sem domalega že pritisnil, skoči na skalico ravno Kovaču nasprotno, in moral sem odnehati. Zopet javk in dir za njo, pa v hudo reber in veliko goščo. Luka in jaz sva zaostajala. Gotovo nad poldrugo uro sva lezla za sledom bolj brzonogih tovarišev, odnehati pa nama ni bilo, ker se je sled večkrat križal, sneg padal, kakor bi cunje rezal, in megla se gostila, da na več nego deset korakov nisi več videl. Nisva več vedela, kje sva, torej sva morala za tovariši, da ne ostaneva sama in v gozdu. Zaman sva se večkrat oglasila. Vendar enkrat začujeva klic tovarišev in za malo časa sva bila pri njih.

Vsi smo bili skrajno upehani in prva beseda je bila ta, da kuna je zopet pod zemljo. Kaj sedaj? Mrak se je že delal in nobeden ni vedel, kam smo zašli. Eni so svetovali, da hitro nazaj po svojem sledu, da pridemo še pred nočjo na znana mesta in potem domov. Drugi so oporekali, češ, da kune ni pustiti, dokler je še kaj vida, ako pa nas zasači noč, da zakurimo ogenj in čakamo mesečnega svita, ki se pokaže okoli desete ure in bo zadostoval, da se vrnemo po svojem sledu. Name so končno vrgli odločilno besedo in jaz sem se pridružil tistim, ki so bili za vztrajnost in da se vrnemo pri mesečnem svitu.

Zopet smo obkolili steno in jeli kuriti. Zraven mene in ne da bi videl, kdaj je pomeril, ustrelil Kovač in skoči proti robu stene.

Vsi pogledamo, kaj se godi, in vidimo Kovača, ki sega z roko v zemljo. »Le daj!« so bile prve besede iz njegovih ust in dvigne roko, na kateri je krčevito visela zvita kuna. Zapazil je, da na cellem prekopuje žival, tjakaj je potegnil, in ko je posegnil v dno, je prijel za glavico, glavica pa njega za prst, da je kri curkoma kapala. Ampak Kovač ni odtepal in ne odnehal in je prav polagano stisnil glavico ob steno, da so kosti zaškrtale in je žival poginila.

»Dobro, Kovač!« je donelo od vseh strani; »naša je«. Še predno smo si jo dobro ogledali, počí klic: »Le hitro nazaj po svojem sledu, mogoče, da jo še odnesemo pred temo do znanih tal.« In dir se je pričel, dobro, da navzdol. Za kakih deset minut se Matevž, ki je bil tretji, pristavi in zavpije: »Fantje, jaz vem, kje smo!« »No, kje?« se oglasi Paternoster iz Dan, ki je bil prvi. »Na Storškovem potu,« se oglasi Matevž. Ne da bi ga dalje poslušal, se zabrne Paternoster in gre naprej in mi za njim. Za Storškovo pot smo vsi vedeli in nihče ni mislil, da bi bili na njej; vsem se je zdelo, da smo zašli daleč za Škodovnik. Matevž pa nas le pristavi in zavpije: »Ne poznate li tega grdega jarka in v njem počrez podrte hoje? Ali ni to na Storškovem potu?« Matevž je pravo trdil. Kratek natančnejši pogled nas je vse prepričal. Paternoster, ki je bil pot že prekoračil, se je zabrnul in šli smo navzdol po Storškovem potu, ki pelje na veliko pot, in po njej naprej proti domu. Huda je bila ta hoja, posebno predno smo prišli iz megle. Padali smo ko snopje, pa na srečo brez škode. Ko pridemo že mimo Škrilj in v dno in se nam zasveti lučica iz Dan, se oglasi Kovač in reče: »Veste, možje, do Dan pridem še, četrť ure bi pa več ne hodil, da se ne okrepcam s kozarcem vina.« Mene vsaj, in menim, da tudi druge, je kar strah preletel, in da nismo še kune imeli, gotovo bi bil sklenil, da v snegu, temi in po noči ne bodem taval več po gozdu.

Sedma ura je že minila, ko smo vstopili v prostorno vežo Kandaretove hiše. In kaj smo tam zagledali pod stropom? Na kljuki železnega droga je visela za zadnji krak obešena srna. Kandare, ki ga je naš šum privabil iz gostilniške sobe, je postal med vrati in smehljaje se rekel: »Glejte, ves dan ste tavalí po gozdu, pa nimate kaj pokazati, jaz sem se pa za pečjo grel, pa imam srno na kljuki.« Ker se to ni prvíkrat prigodilo, smo takoj ukrenili, da sta psa srno v snegu hitro upehala, pa je hitela navzdol in v vodo. In res! Ko se je danska mladina odpravljala k deseti maši, je začula pasji javk nad danskim logom in obenem pa tudi že zagledala srno, ki je hitela v vodo. Hitro je bila obkoljena in malo potem že pri

Kandaretu na kljuki. Psa sta dobila čreva, kar jima je šlo, in ker sta bila pri Kandaretu kakor domačina, jima ni kazalo upehanima se vrniti daleč v gozd in sneg, ki je zopet jel padati. Ko sta nas začula v veži, sta zlezla izpod peči in stala za Kandaretom, pričakujoč, ju li zadene pohvala ali graja. Ker je njiju navzočnost nas rešila tudi skrbi, da nista prišla volku v pest, jima je bila sicer graje vredna pregreha odpuščena in stopili smo v gorko gostoljubno sobo Kandaretovo in pod lepi strop. Drugi gostje so se odmeknili in mi smo posedli okrog večje mize.

Kdor je izkušal to, kako se prileže človeku gorka soba in prepričanje, da bo dobro postrežen v krogu sočutnih tovarišev, ki so prestali, kar on sam, njemu ni treba razlagati našega počutka, ko smo še Kandaretove zabavljice uničili s tem, da je Kovač iz malhe potegnil lepo zlatico in jo poluškal na sredo mize. »Vina gori,« je zavpil Matevž, »bankovec je na mizi!« In kakor bi trenil, sta stala dva bokala dobrega istrijanca na mizi in so zažvenketali kozarci. Mati niso čakali Matevževega povelja niti poslušali očetovih zabavljic, ampak storili so svoje. »Drob vam napravim po navadi,« so še rekli mati, »in dober kos prasičeve pečenke imam tudi.« »Zelnate solate ne pozabi, pa krompirja vmes!« je pristavil Kandare, ki je prisedel in bil osmi pri naši mizi. Ponavljam, da izkušencu ne bom razkladal, kako se je nam godilo do polnoči in še dalje in dokler je prišla še črna kava na mizo. Drugi čitatelji pa naj oprostite, da se ne spuščam v podrobnosti. Mogoče, da pri drugi priliki naslikam to ali enako zabavo, pri kateri so ure sami trenotki. Povem še to, da sem kunjo kožo jaz kupil in jo dobro plačal, kajti pri računu sem položil dva bankovca na mizo in oče Kandare so dali bokal povrhu in vendar smo za dva bokala in črno kavo še zložili, predno smo odšli. Da smo kuno dvakrat pregnali in jo vendar še dognali in dobili v roke, da smo po taki temi še srečno prišli domov, tukaj dobili še srno in se prepričali, da nam volk ni pojedel psov, to je dajalo toliko zanimljivega gradiva, da ga kar dognati ni bilo mogoče. Zaključek je bilo to, da Karu se radi tega ne oženi, ker nobeno ženitovanje ne nadomesti veselja, ki ga dajeta lov in gozd.

Dolžan sem čitateljem še povedati, zakaj sem omenil, da sta miš in polh glavni živež zlati. Malodane vsakega kunarja sem izpraševal, če nahaja, ko hodi za sledom, ostanke kuninih žrtev. Naj omenim, da sem sam tudi dosti pota napravil za sledom, a ne enkrat nisem našel sledu, da bi bila kuna ugrabila kako žival. Tudi vsi kunarji so mi pripovedovali, da se ta žival živi le bolj po drevju

in, kakor sem omenil, da preganja veverice. Pangre mi je pa pravil, da je nekoč, hodeč za sledom, našel mrtvo srno, kateri je bil izdolben velik kos hrbta, ki ga je kuna odnesla na suho, visoko deblo brez vrha, kuna pa da se je takoj, ko je potolkel po deblu, pokazala na vrhu in da jo je ustrelil. Ali je kuna srno naskočila in jo zadušila, ali je našla že mrtvo, ni mogel dognati, ker je bil na mrtvo srno zapadel že drugi sneg. O drugem slučaju mi je pa pravil stari Tavželj iz Lazov nad Cerkniškim jezerom. O tem možu moram kaj več omeniti. Ko sem ga spoznal, je imel že nad šestdeset let, toda bil je še korenjak in kos vsakemu gozdarskemu trpljenju. Povedal mi je, da je bil ob svojem času vojak in da se vojeval na Laškem pod Radeckim. Tavželj je bil mož glasan in je rad pripovedoval. Večkrat, ko sem ob nedeljah lovil po zgornjem delu Cerkniškega jezera, sem ga spoznal po govorjenju, ko je šel po potu, ki se vije ob jezeru od Lazov proti Klancu. Le njega je bilo slišati, njegovih spremljevalcev pa ne, ker so mirno govorili. Tavželj pa tega ni zmogel, ako je bil na potu, v gostilni ali pri delu. Ko hitro je pa stopil v gozd in na lov, je bil pa pravi tihotapec. Vedno je čebrnjal, pa le na tiho in prav, kakor bi bil v vednem strahu. Ni je zgrešil nobene stopinjice na snegu in na blatu po potih ali izpremembe na listju. »Zajček, zajček je tod skakal. — Vidite, vidite, srnice so tod prehajale. — Jerebi so se tu po prahu valjali.« Tako je šlo venomer in pri tem se je Tavželj gibal na vse strani in se oziral tudi po zraku. Tavžlja pa so tudi šteli za enega prvih gozdarjev in posebno za lovca, dasi za to ni imel nobene zakonite pravice. Da je to istina, naj dokazuje tudi sledeča dogodba, o kateri se čudim, da je nista omenila tudi gospoda, ki sta pisala o prihodu našega presvetlega cesarja na medvedji lov v gozdu nad Cerkniškim jezerom. Tisto leto — menim, da je bilo 1883. leta — se je bilo pokazalo v tem kraju posebno dosti medvedov. Ko je počil glas, da je knez Windischgrätz povabil na lov celo presvetlega cesarja, so imeli sledilci seveda dosti opravka. Kot najbolj izvežban je bil Tavželj izbran za postavljača. Nadlogar Pintar z Javornika, ki mi je o tem dogodku sam pravil, se je precej mučil, da bi bil Tavžlju vtepel v glavo, kako naj se postavi in kaj naj reče, ko bode postavljaj cesarja. »Kaj me boste to učili«, se je odrezal Tavželj, »saj sem tudi z Radeckim govoril po nemški! Jaz že vem, kako se s takimi gospodi govori. Mene pustite, jaz bom vse prav naredil!« Tako je Tavželj govoril in to tako glasno, kakor je bila njemu navada, in Pintar si ni vedel pomagati, ker Tavžlja kot nastavljača ni bilo prezreti. Ko so se presvetli cesar in njegovi

spremljevalci pripeljali čez jezero, je Tavželj nastopil kot voditelj, in ko so došli do mesta, katero je Tavželj odločil za cesarja, se je pristavil, se po vojaško potegnil in rekel: »Do, Kaiser, gute Stand!« Pintar, kakor je pravil, se je stresnil, gospoda se je pogledavala, cesar se pa nasmehnil in vprašal Tavžlja: »Warst du auch Soldat?« Tavželj se je pa zopet moško odrezal: »Jo, Kaiser.«

Ko mi je Pintar to pravil, sem komaj pričakoval, da se zopet snidem s Tavžljem, da ves dogodek slišim tudi iz njegovih ust. Vse natanko, kakor se je godilo, mi je Tavželj ponavljal reč in moško pristavil: »Nisem li prav se obnašal? Bodo mene kaj taki učili, kakor je Pintar! Saj nisem zastoj štirinajst let nosil puške in večkrat z Radeckim govoril. Tudi cekin mi je cesar podaril.«

Torej ta Tavželj, tudi star in izvežban kunar, mi je pravil, da samo enkrat je on zasledil kuno, ko si je iskala živeža, in sicer na prav poseben način. »Šel sem,« je pravil, »za sledom, ki me je peljal v Lom. Sled je držal do ravne, debele šibe in takoj sem ukrenil, da na takem drevesu ne bo kune. Nazaj doli z drevesa je ni bilo in torej sem ugibal, da je šla naprej po drevju. Grem torej naokrog, pa le ni bilo več sledu do tal in po snegu. Ogledaval sem vsa drevesa, ko bi se tiščala kje v kaki rogovi. Ni je bilo in jel sem nadalje krožiti, da bi jo zopet presledil. Kar zapazim na snegu, kakih 30 korakov od bukve, do katere sem dosledil kuno, kanec krvi. Grem v to mer naprej, najdem še več kapljic in zagledam tudi pero divjega petelina. Ko pogledam naprej, uzrem na snegu tudi mrtvega petelina, ki mu je bil vrat pregriznjen. Sedaj mi je bilo vse jasno. Kuna je bila zapazila petelina pri mesečnem svitu, se splazila do njega, in ko ga je zagrabila, je odletel in kuno s seboj odnašal, dokler ga ni ona za vrat prijela in ga usmrtila. Kri mu je izpila, sicer ga pa ni nič pokvarila.

Torej samo ta dva slučaja sta mi znana, da so kuno osledili pri živežu, in zato sem jaz mnenja, da se ta žival živi največ o miših in polhih, ki jih lovi pod zemljo in v njih votlinah. Mojemu mnenju v prilog je tudi to, da kuna po več dni ne pride izpod zemlje, da pa mnogokrat naredi v eni noči neprimerno dolgo pot, med katero se večkrat pod zemljo izgubi in preleze tudi dosti dreves.

Sedaj sem pri kraju. Že več let je, odkar sem se poslovil od debelega gozda in od pravih gozdarjev. Kadar nanese prilika, povprašujem po teh znancih, ki se, kakor slišim, tudi mene še radi spominjajo. Toda število naše se kar hitro krči. Kukavica, kakor je mehkužna, nas bo vendar vse preživela.

Prvič na Vegovem domu.

Spisal profesor Makso Pirnat.

d Vač sem pa do Sv. Trojice se razteza na severni strani Save v vzhodnozahodni smeri pogorje, ki deli lepo Moravsko župnijo v dva dela, v severni in južni del.

Iz tega pogorja se dvigajo samostojni vrhovi: z bajkami prepleteno Grmače, strma Slivna, stožčasti vrh Sv. Miklavža, ponosni Cicelj in temnoobrasla Mu-

ravica.

Severni del Moravske doline je jako rodovit. Ponaša se s plodnim poljem, sočnimi travniki, ki jih napajata ribnata Rača in tiha Drtijščica, in dobro ohranjenimi gozdovi.

Drugi, na južni strani imenovanega gorovja ležeči del Moravske doline je veliko manjši od severnega. Redki gozdi, peščene njive in skromni travniki se nahajajo tod.

Ima pa ta južni del drugo prednost. Ker ga varuje in ščiti omenjeno gorovje s svojim visokim hrbtom pred mrzlimi vetrovi, ki prihajajo sem od Kamniških planin, se odlikuje po svojem toplem podnebjju. Ko v severnem delu Moravske doline še ostro pritiskajo pomladne sape, letajo v južnem bosonogi otroci po ozelenelih tratinah, pasejo že krave in trgajo prve cvetove. Tu zgodaj požene sadje, tu v južnem delu dozore prve črešnje, prve češplje se tu dobe in prva zgodnja jabolka.

Baš z bogastvom sadja se ponašajo tod stoječe vasi, kakor skriti Dašen, kameniti Preker, ponižna Velika vas, mični Sv. Križ in tudi prijazna Zagorica, naslanjajoča se na južno reber Muravice, tista Zagorica, ki se s ponosom nazivlje rojstna vas velikega našega rojaka Jurja barona Vege.

Moja rojstna vas, Zgornji Tustan, je raztresena po severnem odrastku preje imenovanega Ciclja in spada prav tako kakor Zagorica pod veliko Moravsko faro. Zgornji Tustan je oddaljen od Zagorice dobrih pet četrti ure; izurjen pešec bi prišel pa tja tudi v eni uri. O slavnem zagoriškem rojaku sem čul pripovedovati že v zgodnji mladosti. Pravili so mi stari možje večkrat, da je bil rojen pri Vehovcu v Zagorici mož, ki je postal pozneje velik učenjak in celo baron. Govorilo se je pogosto o njegovi nesrečni smrti ter se seveda jako različno ugibalo o tragičnem koncu Vege. Kaj čuda,

da sem že kot mlad dečak zaželel videti vas in pa hišo, ki sta nam dali tako imenitnega moža.

Dvajset let bo že tega, kar se mi je izpolnila moja srčna želja, da sem videl prvič Vegov dom. Eno prvih jesenskih nedelj, če se ne motim, tedaj, ko se obhaja praznik Marijinega imena, je cerkveno opravilo pri Sv. Križu, podružnici, kamor spada Zagorica. Moj oče se je napravljajl zjutraj, da pojde tja. Na moje prošnje in na prigo-varjanje starega očeta — še danes sem mu hvaležen za to prigo-varjanje — me je vzel s sabo.

Bil je lep dan, kakršnega more roditi le zgodnja jesen. V ju-tranjem bladu, ko se je začela dvigati megla iz dolin in jarkov po naši moravški strani, sva odrinila od doma. Pot gre takoj navzgor. Po ilovnatem kolovozu, ki postaja polagoma kamenit, prideva do Matišeta, zadnje hiše v Zgornjem Tustanu. Tu zavijeva v borov in jelov gozd.

Kmalu pojenja gozd, in pred nama se razgrnejo rodovitne ja-vorške njive, s katerih se nama odpre lep pogled na desno preko dobskega polja proti Kamniku in Kamniškim planinam, na levo pa tja proti Mengišu in še dalje proti Komendi, Cerkljam in proti sta-rodavnemu Kranju; tam v sinji daljavi pa oblastno gospoduje Triglav med svojimi plešastimi sosedi. Za nekaj časa postaneva sredi javor-ških njiv, in oče mi zgovorno našteva imena vasi in sel, ki se mično bele doli po ravnini izza košatih sadnih vrtov. Tako si malo odpo-čijeva, potem pa korakava zopet naprej.

Ob levi strani pustiva sadonosno Javorščico in zavijeva po razdrapani, od hudournikov neusmiljeno razjedeni in izprani poti v gozd, dokler ne dospeva mimo par peščenih in nerodovitnih njiv in senožeti in mimo Bolonove hiše, h kateri spadajo te senožeti in njive, do znanega Bolonovega znamenja — pokončnega, kake tri metre visokega zidanega stebra s Križanim pod vrhom v zidu. Tu se obrne pot iz severnega dela Moravske doline navzdol v južni.

Kreneva torej na levo po bregu navzdol. V kratkem času sva na planem. Pred nama leži tu Savska dolina. Prvič gledam sedaj Savo v svojem življenju, prvič opazujem v megleni daljavi ljubljanski Grad in pod njim ležeče mesto. Tam onostran ozke Savske doline se pa pričinja ponižno dolenjsko gričevje in prežganjska in janška cerkev naju pozdravljata s svojih višav.

Še nekaj stopinj in že ugledamo prav pod sabo na levi cer-kvico sv. Križa, stoječo na ostrem gorskem hrbtu, in zaslišiva prijetno pritrkavanje svetokriških zvonov, ki ljubeznivo vabijo v božji bram

pobožne množice, dohajajoče od vseh strani po ozkih in strmih gorskih potih. V četrti ure sva pri cerkvi. Ker je prenapolnjena, ostaneva z očetom zunaj in ondi opraviva svojo versko dolžnost.

Po cerkvenem opravilu se še nekoliko pomudiva in okrepčava v stari cerkvenikovi hiši, kjer se ta dan toči pijača, potem pa kreneva na desno po navadnem kolovozu, ob katerem je stalo vse polno hrušk in jablan z dozorevajočim sladkim sadom, do nekoliko niže na zleknjenem holmu ležeče, od cerkve sv. Križa deset minut oddaljene Zagorice.

Skoro takoj ob vhodu v vas, na levo od kolovoza, mi pokaže oče na malo vzvišenem prostoru navadno kmečko hišo ter pristavi, da je tukaj pri »Vehovcu«, kjer se je rodil Juri baron Vega. Opozori me tudi na skromno, štirivoglato leseno deščico, pritrjeno na sprednji strani hiše, ki ima tale napis:

JURI VEGA

Baron

r — 1754 l.

† — 1802 l.

Saj veste, kakšne so naše navadne kmečke hiše: napol zidano, napol leseno pritlično poslopje, v katerem se redno nahajajo ena soba, kuhinja, shramba, skedenj, pod njim hlev, vse pod eno streho. Prav taka je tudi Vehovčeva hiša. Dozidani del je star kakih štiri-deset let, poprej je torej hiša bila za polovico manjša in tam, kjer je zdaj skedenj, je za Vege bila soba in pod njo hlev, ki je ostal na svojem mestu.

Od vseh strani sem si tedaj natančno ogledal Vehovčev dom, kakor bi ga kupiti nameraval. Tratina konec hiše naju je zvalila z očetom, da sva tja sedla za nekaj časa. Iz hiše je prišel gospodar, s katerim je bil oče znan, in prisedel k nama na tratino. Možakarja sta se menila o svojih gospodarskih rečeh in skrbah; tuintam sem jima prekinil govorico jaz s tem ali onim vprašanjem, tičočim se barona Vege. Gospodar nama je dal naposled še robec okusnih hrušk — praprešnic za na pot, na kar sva se poslovila od Vegovega doma in odrinila počasi domov.

Kaj sem si vse mislil tistokrat, ko sem bil prvič pri Vehovcu, ne vem več. Samo toliko se še spominjam, da me je ob pogledu na to znamenito hišo obšlo nekaj kakor občudovanje in strmenje nad tem velikim rojakom. Tudi se še spominjam, da sem domov grede celo pot silil v očeta, da mi je pripovedoval o Vegi, kolikor

je baš vedel. In ko je med drugim z odvažno besedo omenjal pretresljivo žalostne baronove smrti, so mi samega sočutja stopile solze v oči.

Poslej sem še večkrat posetil Vehovčev dom in peljal tja gotovo vsakega šolskega tovariša, ki je prišel med počitnicami k meni. Povpraševal sem tudi med Vegovimi sosedi, če bi se bilo še ohranilo kaj spominov nanj. Zvedel sem bore malo.

Spominjam se le, da mi je neki starec pripovedoval, kako spretno je znal Vega kot deček nastavljati ptičem. Njegovi zanki baje ni odšel noben ptič. Pripomnil je tudi omenjeni starec, da je slišal praviti od priletnih ljudi, kako navihan je bil Vega kot majhen dečak. Ako je namreč srečal Jurče kakega velikega človeka, se mu je zakadil med noge in mu smuknil med njimi naprej. Ko se je hotel dotičnik znesti nad hudomušnim paglavcem, tega že ni bilo nikjer videti.

O Vegovi smrti seveda sem slišal praviti ob najrazličnejših prilikah in v najrazličnejših variacijah. Najčešče so mi priprosti ljudje razlagali Vegovo smrt takole: Imenitna gospoda ni mogla trpeti Vege, ker je bil, dasi kmet, povzdignjen v baronski stan; v svoji blesti zavisti je najela hudobneža, ki ji je spravil s poti neprijetljivega barona. Ta variacija je posebno razširjena, ker najbolj prija kmečkemu mišljenju. In ko bi vendar imela ta govorica nekaj jedra v sebi?

V živahnem spominu je ondotnemu ljudstvu Vegova slavnost, ki se je obhajala dne 26. septembra 1864. l. Da se je ta slavnost vršila, je bila posebna zasluga profesorja Peternela, bivšega vojaškega kapelana, in pesnika Kajetana Huberja, potem dveh Dunajčanov, Bergmanna in Wagnerja, ki sta posebno častila Vegov spomin. Ob tisti priliki se je pribila na šentkriško cerkev majhna ploščena deščica z napisom v latinskem jeziku in ob tisti priliki se je obesila tudi na Vegov rojstni dom preje omenjena — lesena deščica, podobna deščicam, kakršne so nad vrati kmetijskih hiš in nam kažejo ime vasi in hišno številko.

Ne vem, na kak način so prišli prireditelji omenjene slavnosti do te originalne misli, da so počastili Vegov dom z omenjeno deščico. Originalno, da ne rečem poniževalno, se je zdelo in se še zdi to početje celo priprostemu ljudstvu. Le vprašaj postaršnega Moravčana, ki je bil dne 26. septembra l. 1864. v Zagorici pri Vegovi slavnosti, kako on sodi o tem slavlju. Rekel ti bo: »Mislili smo,

bogve kaj bo, so pa tole leseno deščico prinesli iz Ljubljane in jo obesili na Vehovčevo hišo!»

Vselej, kadar sem posetil kot dijak Vehovčev dom, me je ujezila ta deščica. »To naj bi bilo počaščenje hiše, ki nam je dala takega moža!« sem si mislil in sklenil, kadar pride čas za to, storiti vse mogoče, da dobi Vegov dom primeren spomenik. Ko smo leta 1898. praznovali Koseskega stoletnico, sem v prijateljskem krogu namignil na bližajočo se stoletnico Vegove smrti, češ, da tedaj napnemo Moravčani vse moči in proslavimo dostojno Vegov spomin. No, prišlo je drugače. Valovje življenja me je pognalo od doma, na ramah sem imel drugo delo, ki me je oviralo, da se nisem mogel leta 1902. pobriniti za proslavo Vegovega spomina v Moravčah. Letos so se drugi gospodje oprijeli lepe ideje, vzidati v Vegov dom spodobno spominsko ploščo in mu tudi v Moravčah ali celo v Ljubljani postaviti primeren spomenik. Da se ta ideja skoro uresniči, to je moja iskrena želja. Morda bo tudi ta ali oni »Zvonov« bralec žrtvoval kaj v ta rodoljubni namen. Ako koga baš te moje vrstice k temu naklonijo, jih nisem pisal zastonj.

Potem pa, dragi bralec, vzameva pot pod noge in kreneva proti Zagorici ali iz Moravč ali s postaje v Lazih, kakor ti bo drago. In ustaviva se pred Vehovčevo hišo, odkrijeva se pred spominsko ploščo in priznava, da so Moravčani in drugi rojaki vredni svojega Vege, ker so na vreden način zaznamenovali dom, kjer je tekla zibel našemu velikemu Vegi.

Da lepa ti si, mlada gospa . . .

Da lepa ti si, mlada gospa,
ti brez ovinkov povem,
da ljubim te iz dna srca —
povedati skoro ne smem.

Te tvoje čarobne oči
me zapeljale so —
ne vem, al mene al tvojga moža
takrat goljufale so.

Pa če te čarobne oči
goljufale so tudi oba —
ljubiti ne bodem nehal te
do konca, do konca sveta.

B. Baebler.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

XVIII.

Danič je sedel še pri knjigi, ko se je prvikrat potreslo, in ostalo mu je še toliko razsodka, da je vrhno suknjo nategnil nase, dasi je vse ropotalo in šklepetalo v sobi. Ko se je prigodil drugi sunek, je bil že sredi trga pred rotovžem. Tu ga je prevzela neznanska groza. Zgrudil se je na stopnico pred vodnjakom in kakor omamljen je obseдел za nekaj časa brezčutno. Kmalu ga je predramil hlad. Opo-tekaje je vstal in ves je drhtel, vsi živci so mu bili pretreseni in razburkani. Prva njegova jasna misel je bila Rezika. Kaj bi bilo, da je ona v Ljubljani! Umrla bi, koprneč v grozi. Zavil je nazaj v Špitalske ulice; tam je bilo njegovo stanovanje. Dandanes, ko že ni več prejšnjih Špitalskih ulic in ne Daničevega stanovanja, pripoveduje profesor, kadar pride govorica na potresne dneve, da ne more razumeti, kako ga je tisto uro obšlo toliko hladnokrvnosti, da si je upal nazaj v svoje stanovanje po palico. Potem pa je bežal preko razbite opeke in gramoza, ki je na debelo pokrival tlak nesrečnih Špitalskih ulic, nazaj na trg. V svitu redkih svetilnic so hiteli ljudje mimo njega. Vse je vrvelo, ko da je vsakemu za petami ljuti so-vražnik, ki je sredi noči pridrl v mesto. Vse se seli, vsem je ne-beški gospodar odpovedal bivališče! Plahih lič in strmečih oči je šel Danič in negotovih korakov, ko da je zdajci prišel v tuje, neznano mesto, kjer je vse drugače nego doma — ljudje niso tisti, govorica ni tako božja in način življenja je ves drug in noga se nehote obotavlja stopiti v ta neznani svet. Povsod se mu je zdelo, da je po-teptana človeška sila. Kadar se potrese, se mu zdi, da zemlja uhaja njegovemu koraku, da trdne točke, kamor bi stopil, dobiti ne more. Celo uro je taval po mestu. Mnogo je mislil o hčerki in mnogo muke so mu prizadele te misli; sedaj ga je nekoliko ogrela nada, da v Gabrovcu ni tako, kmalu zatem pa je nov sunek podrl to nado in neskončna bolešt mu je zatrepetala na očeh in na trdno stisnjenih ustnicah; blagroval se je, da hčerke nima pri sebi, a kmalu zatem je zopet koprnel po njej, čuteč grozno osamljenost.

Prišel je na prostor pred šentpetrsko vojašnico. Tam je že mrgolelo ljubljanskega naseljenja, ki je vrelo izmed tesnega zidovja na takšne prostrane kraje. Kako raznovrstnih stanov in poslov ljudi se v teh trumah! In nocoj noben stan ni tako visok, da bi prezrl bedo zdolaj, in noben posel ni tako nizek, da ne bi videl trpljenja zgoraj. Velika nesreča je zlomila oholost zgoraj in zavist zdolaj in poravnala vse razlike, ki cepijo človeštvo, in izginila je vsaka osebna prevaga in mržnja in vsak razloček kakor v temnih grobih. Delavec se je utaboril poleg gospoda, berač poleg bogatina, vse je udarila ista šiba, vsi imajo isto molitev v srcu. Bogotajec je našel starega Boga, s srcem se ga je spomnil oni, ki je prej vero hinavski hlinil. Ves način življenja se je na mah izpremenil: siromaka in prvaka bivališče sta postala trg in ulica, obeh postelja je trdi tlak in rosna trava. Ljudje, ki so se prej sovražili in psovali, so si padali v naročja in prosili odpuščanja; oni, ki so se prej prezirali in zatirali, so se našli in našli so po grozni katastrofi v svojih prsih pravi človeški čut in struno medsebojne ljubezni.

Šel je iskat voznika, da bi ga peljal v Gabrovec. Spotoma je pozvedaval, se li kaj ve, kako daleč sega potres. »Ali se kaj ve, kako je na deželi?« je vprašal navsezadnje gručo ljudi, ki je bila zbrana pod kostanjem za Ljubljano. Iz gruče se je izluščil izza privzdignjene okajene svetilnice piškljiv ženski glas: »Tukaj na oglu stoji baba in prorokuje iz kart, da se trese ves svet in ne samo zemlja. Veste, svet in zemlja ni isto; svetu pripada zemlja in vse, kar vidimo na nebu, vse zvezde vidne in nevidne, vse to je svet, ako še ne veste; tako se bere v bukvah; zemlja je pa edino ta kepa, ki stojimo na njej. In tista baba prorokuje, da se bo treslo tri dni in tri noči; četrto noč se bo pa tudi še treslo in padla bo zvezda na zemljo — pravi baba — in gorje nam, če pade na suho. Zato molimo, da bi zvezda padla v morje in da nam prizanese neskončno usmiljeni Bog, ki vlada na nebu, na zemlji in pod zemljo!« V tolpi so udarili v glasno molitev. Odkrit se je Danič ločil.

Za Ljubljano je videl sedeti poleg svetilnice na sodčku sključenega in mršavega človeka, zavitega v havelok. Profesor se je ob pogledu na to zvito postavo spomnil slike našega Stvarnika, katero je božji slikar na stropu sikstinske kapele zaradi nedostatka prostora tako mojstrski sključil, da se ji čudijo kristjani in nekristjani. Pa je šel bliže k zgrbljeni osebi. V njej je spoznal učenjaka Goremiko, tistega, ki se je z njim prepiral pred leti zaradi slovniških oblik. Izza onega prepira sem nista, mimo mrzlih službenih pozdravov, še

nikdar govorila. Nocoj pa se je otajalo v led zakovano srce in z neko gorkoto v naglasu je Goremika zaklical: »Bog te živi, prijatelj Danič! Glej, dolgo sva se prepirala, kako se piše prav: čevelj ali črevelj; pa glej me, nocoj nimam ni črevlja na sebi ni čevlja, ampak v copatah sem odnesel življenje iz razsute hiše. A življenje je tudi v copatah še življenje.« Danič se je smeje poslovil z učenjakom.

Slišal je o vozniku, ki se je pripeljal o polnoči ves pohabljen s Črnuč, z zlomljenim ojesom in hromimi konji; nekateri so pravili, da je bil tako vinjen; da ni vedel, kako in kod vozi, drugi so trdili, da so se mu ob potresu konji splašili in vozili, kakor so sami hoteli. Danič je verjel drugim in silno ga je udarila v srce vest, da je tudi deželo zadel potres in to baš na ono stran, kjer je on doma. Prišel je na Marijin trg. Tudi tukaj je bilo dosti ljudi. Glasno molitev je tu slišal in plaho govorjenje. Poslušal je ravnodušnega, nekoliko izpitnega človeka, ki je pravil, kako se mu je ob prvih sunkih sanjalo, da je pri vojakihi topničarjih, da njegova baterija besno vihra preko polja, in on da sedi poleg težkega topa in pod njim bobni zemlja, peketajo konjska kopita, rožljajo težki vozovi, in on se v divji dirki premetava ne trdem sedlu. Videl je drugega človeka, ki je nepremično kakor panj stal poleg ženske, ki je zibala dete, ter topo zrl predse, ko da mu je zastala misel, prenehala ljubezen, želja in življenje. Trop vojakov je hitel preko trga in zavil v Frančiškanske ulice; slišalo se je od tam hreščanje opeke in gramoza, lomečega se pod njih trdimi koraki. In glej, na stopnicah frančiškanske cerkve je zapel tenko in enomerno zvonček in za njim je nesel duhovnik popotnico umirajočemu bolniku. Vseh oči so se obrnile na duhovnika, ki je že s stopnic blagoslavljal vernike. S sklonjenimi glavami se je uvrstil narod za duhovnikom, ki je zavil proti Zvezdi. Na vsakih trideset korakov je postal in dvigal odrešenje. Danič se je pridružil izprevodu in ga spremil tja do Zvezde. Tam sta bili dve prodajalnici razsvetljeni in odprti in njiju gospodarja sta stala s svojo prislugo na pragu in delila jedila in krepila in obleko ljudem, ki so bili teh stvari željni in potrebni. Pred prodajalnicama je duhovnik postal in blagoslavljal; ob bučanju pod zemljo je blagoslavljal one, ki so delili dobrote, in one, ki so jih prejemale. Vsa tolpa je padla v prah na kolena in vsem so prišle solze v oči, ker do takrat nihče še ni bil priča, da bi bilo veliko delo usmiljenja deležno takšnega javnega blagoslova, in vsak je bil prepričan, da je sama božja previdnost, hoteč pokazati človeku, katera je največja čednost, pripeljala semkaj duhovnika v njegovi vzvišeni službi. Danič je izkušal goreče moliti

in ni mogel. Dušila ga je boleš, da ne ve, kaj je s hčerko, in vedno se je dvigal njen obrazek pred njegovim duševnim očesom, kakor bi ga klical k sebi na pomoč. V takšni duševni burji ni mogel zbrati misli k onemu, ki smatra že skrb ljubeče duše za gorečo molitev. Skoraj v obupnosti je bežal nazaj na Marijin trg.

Vedel je za voznika, ki ga je že vozil in je stanoval v frančiškanskih ulicah blizu cerkve; tega je hotel poiskati in najeti. Ko bi pa voznik ne hotel po noči zapreči, bi si ga rad zagotovil, da zapreže precej, ko se zazna dan. Pa dotično hišo je našel razbutano. Postal je pred njo in oprezoval, ali biva živa duša v njej. V hiši je vladala mrtvaška tihota in tudi na dvorišču se ni ganil nihče.

»Ali iščete morda koga iz te hiše?« ga je vprašala zasoljena žena, ki je prišla od Ljubljane gori in je skrivala roki za obrsno ruto. »Vsi prebivajo nocoj tu zdolaj za vodo.«

Danič je povedal, kaj bi rad.

»Pa niste vi gospod profesor Danič?« je vprašala žena.

»Sem.«

»Oh, moj mož je tisti, ki ga iščete. Pravil je, da vas je že vozil. Kje imate pa svojo gospodično hčerko?«

»Na kmetih.«

»Potem bi seveda radi na deželo, Bog se usmili! Pa naš je napregel že pred pol ure. Neka gospa je prišla sama ponj in nemudoma je moral ž njo, namreč moj brat je peljal mesto mojega moža, ker imamo bolnega otroka.«

»Kaj pa mu je?«

»Bolan je bil že poprej, nocoj se mu je pa shujšalo, ko vso noč ni miru. Edinega otroka nam nebesa ne smejo vzeti. Ali ne veste, gospod profesor, katera lekarna bi bila nocoj odprta?«

»Nič ne vem, mati, mimo nobene menda nisem šel, ali pa videl nisem.«

»Moj Bog, morda bo treba čakati do jutra. Če želite, kakor pravite, na deželo proti Domžalam, bo najbolje, da stopite na Posavje; na kmetih boste nemara dobili priložnost, da se popeljete naprej, kamor hočete. Pogledala bom k mestni hiši, je li ondi lekarna odprta. Bog vas obvaruj in vam daj srečo na vaši poti!«

XIX.

Danič ni več omahoval. Edinega otroka nam nebesa ne smejo vzeti! — te besede so se mu zasadile v dušo. Bolezen tujega otroka ga je tako oplašila, da več ni mogel odoleti svojemu srcu. Ne temna

noč, ne utrujenost ga ni mogla več držati v mestu. Napotil se je na Dunajsko cesto, da stopi nemudoma na Posavje. Čim dalje je šel, tem bolj je ponehaval utrujenost, tem bolj je rasla telesna sila in ž njo bodrost duha. Že beži mimo Sv. Krištofa, kjer mu počiva žena, in zdi se mu, da gleda materino oko iz nebes nanj in ga izpodbuja k vztrajnosti na trnjevi poti. Že hiti preko ravnega ljubljanskega polja, kjer se je tolikrat izprehajal s hčerko. Okroginokrog leži debela megla, kakor siv zid mu zastira pogled v daljo. Ali caruje za njo nebeški mir velikonočne noči ali strašno gorje ljubljanskega mesta? Dohitevajo in srečavajo ga ljudje, no, on se ne zanima za nikogar, ne pogleda nikogar; trese se zemlja, no, to ga ne ovira v begu: le eno željo neguje v duši in ta ga žene naprej. Ves upehan je prišel na Ježico. Tu je postal pri vsakem človeku, ki ga je videl za cesto; ali po vzniku je izpraševal zastonj. Posavci se niso zmenili za fjakarski dobiček: bodisi da niso bili vajeni jemati ga v svoje proračune, bodisi da jih je potresni strah tako prevzel. Vsak je imel svoj poseben izgovor, da je odkrižal prosilca. Skoraj v nič se je zgrudila njegova duševna sila, ko je videl, da se je pol ure zastonj zamudil v vasi. Podobno se mu je godilo na Črnučah. Tudi tu je videl prizore in slike potresa in razgreta domišljija mu je v podobne slike in prizore stavljala hčer. Oko se mu je pomračilo in zasolžilo. Z bodrostjo duha je upadla tudi njegova telesna moč. Zopet so opešale noge in počasno se je pomikal dalje.

Dohitel ga je voz, na katerem so peljali bolnika. Sivolas starček je šel za vozom, poleg njega razoglava ženska srednjih let, ki je ihtoč popravljala vzglavje bolniku; ob strani se je držal lestvice in neprestano gledal bolniku v obraz trinajstleten deček, v tem ko je drugi deček, kakih desetih let, sedel spredaj na vozu ter poganjal rejenega in okornega konja. Danič se je pridružil krdelcu. Dasi ni vprašal po pričini žalostnega izprevoda — da peljejo bolnika in odkod, je bilo itak jasno — pričel mu je starček razlagati, da le-ta bolnik je njegov sin, ki je že nekaj tednov ležal bolan v ljubljanski bolnici, in kako se je včeraj peljal ponj s snaho in vnukoma, ker se je sinu zdravje že toliko utrdilo, da ni potreboval drugega nego svežega zraka domače vasi; da ga je hotel šele v ponedeljek opoldne vzeti iz bolnice, po potresu so ga vzeli pa precej po noči s seboj in zdaj ne vedo, ali se je bolniku povrnila stara bolezen, ali ga je le strah tako premagal, da se ne more držati pokoncu, in tudi tega ne vedo, kako je doma, ali imajo še svoje stanovanje ali ga nimajo več.

(Konec prihodnjič.)

Književne novosti

Ernestina Jelovšek: »Spomini na Prešerna«. Ljubljana 1903. Založil L. Schwentner, cena 2 K, po pošti 2 K 10 h.

Spomini na Prešerna, spisani od njegove lastne hčere, morajo vzbuditi po vseh slovenskih pokrajinah, povsod, kjerkoli se čitajo Prešernove poezije, največje zanimanje. In tega zanimanja so tudi docela vredni! Ernestina Jelovšek je izvršila svojo sveto dolžnost, da je rekla besedo za čast svojega velikega, a toli obrekovanega očeta in da je pokazala, kaj je laž in kaj resnica. Neodpustno bi bilo, ako bi ne bila tega storila! Zdaj šele, ko poznamo Prešerna natanko tudi kot človeka, ga bomo čislali prav kot pesnika in umetnika! Z občudovanja vredno odkritosrčnostjo nam opisuje Ernestina Jelovšek razmerje med svojim očetom in svojo materjo. Semtertja se nam celo zdi, da je v svoji sodbi nasproti materi preostala! Njeno mater lahko mileje sodimo, ne da bi spričo tega trpel ugled njenega očeta. Gotovo je, da ona Prešerna ni umela, in ravno tako gotovo tudi, da je to dejstvo neugodno vplivalo na razmerje med njima, toda kdo naj bi ji zameril kaj takega? Koliko pa je bilo sploh ljudi v tistem času, ki bi bili umeli genija Prešerna? In potem treba vpoštevati tudi razliko v starosti! —

V »Spominih na Prešerna« se nahaja toliko pristnočloveških momentov iz življenja našega velikega pesnika, da ne more pač nihče dvojiti, da je vse, kar je tu navedenega, gola resnica. In kako je to pisano! Kogar ne ganejo te vrste, nima srca! Tu imajo slovenski pisatelji sučet za najlepši psihološki roman ali tudi dramo! Knjiga pa ni zanimiva samo zaradi vsebine svoje, temveč tudi kot umotvor! Slog, v katerem piše Ernestina Jelovšek, je jednat, karakterističen, in vse delo je lepo zaokrožena celota, kar pri taki tvarini ni baš lahka stvar. Mnoga mesta v knjigi so vprav duhovita. Lahko rečemo: nekaj Prešernovega talenta je v tej knjigi! Pozna se ji, da jo je pisala — Prešernova hči! Prav od srca obžalujemo, da ni bilo v tistih časih v vsej Sloveniji niti enega toli razboritega moža, ki bi se bil zavzel za Prešernovo hčer ter nam vzgojil iz nje to, za kar je brez dvojbe imela poklic — pisateljico! Veliko so zagrešili Slovenci ne samo Prešernu, temveč tudi tistim, ki jih je ljubil in ki so bili njegovi! Morda se zdaj spomnimo zopet, kaj je naša narodna dolžnost, ter se izkažemo hvaležne napram Prešernovi hčeri, ako za nič drugega, pa vsaj za to, da nam je napisala »Spomine na Prešerna«!

Z.

Zofka Kveder: Iz naših krajev.¹⁾ Gospa Zofija Kveder-Jelovškova je znana čitajočemu slovenskemu svetu šele nekaj let. Prvim feljtonom, mimo katerih smo šli precej indiferentno, je sledila knjiga »Misterij žene«, ki je vzbudila v nas kakor po svoji formi, tako po svoji vsebini mnogo pozornosti in senzacije. »Misterij žene« je gotovo nezrelo in neuglajeno delo, in to v vsakem oziru. Ali kar se je dalo spoznati iz tega delca, v katerem vse vre in kipi, vse žari in z iskrami šviga, je bilo to, da navzlic vsem banalnostim in

¹⁾ Ocena te knjige se nam je doposlala od dveh strani. Eno smo že prinesli v septembrski številki, drugo podajemo čitateljem zdaj, da zvedo sodbo o naši sotrudnici tudi iz drugih ust.

narejenim in prisiljenim pretiranostim tiči v njem krepko umetniško čuteča in morda tudi tako ustvarjajoča duša. Prvih je dosti, slednjih malo. Kar jih živi sedaj med Slovenci, sečel bi jih skoro lahko na prst ene roke: Zupančič in Cankar, potem deloma Tavčar in -- Aškerc in Gregorčič v svojih prejšnjih letih. Ali vse drugo? — Če čitaš njih proizvode in jih motriš kritično, tedaj vidiš, da so skoro vsi ti pisatelji bolj ali manj jako senzitivni in umetniško čuteči ljudje. Toda, česar jim nedostaja, je zmožnost za istinito umetniško snovanje in ustvarjanje. Kar je pri onih umetnikih pravi naravni dar, to nadomešča ta druga dolga vrsta s tehniko in spretnostjo; oni snujejo pod zavedno, le-ti pa zavedno, refleksivno.

Med oba ekstrema bi postavil Zofijo Jelovškovo; bliža se prvim, a je prav gotovo med drugimi. Ko je izšel »Misterij žene«, ni bilo mogoče ločiti natančneje, koliko je v onih vrstah pristnega in samorodnega, koliko narejenega in tujega, ali z drugo besedo: koliko sile in koliko bleska. Kar je od takrat prišlo izpod njenega peresa med nas, je vse nosilo na sebi pečat hitrega, nervoznega, feljtonističnega proizvodjanja, in tako smo čakali, da se vzkaljeni studenec pomiri in da se končno izkristalizuje iz motnosti to, kar leži v istini vrednega v njej; da zagledamo po prvotnih vulkanskih erupcijah, potresih, preplavah in nevihtah in po efemernih prikaznih tiste literature, ob kateri se živi, jasno sliko pisateljčino.

Zdi se mi, da je ta zbirka delo, po kateri je moči definitivno izreči sodbo o Zofiji Jelovškovi. Naznačil sem jo že preje, strniti jo mislim v ta kratki stavek: Jelovškova je dobra pisateljica. Odtod pa do umetništva je seveda še dolga in strma pot. A med temi, kar jih piše v Slovincih ženskih pisateljic in kar jih je pisalo, zavzema Zofija Jelovškova neoporečno prvo mesto. In to je tudi nekaj. Kaka razlika med formalno tako tesnosrčno dovršenimi in tako neznansko dolgočasno-dostojnimi proizvodi kake Pesjakove in med vrstami Zofije Jelovškove, polnimi življenja in svežosti! Kaj pa še Pavlina Pajkova s svojimi brezkrvnimi »romani«, s svojimi »aforizmi« in sestavki tistega okusa, ki bi ga imela kaka plehka limonada, če bi luno v njej raztopil! Te vrste niso proizvodi Zofije Jelovškove — ona opazuje dobro, riše pravilno, izvaja verjetno in ve interesirati bralca. Izkratka: »Na njej je nekaj!« In to je tudi zopet tista stvar, ki jo tako blagodejno razlikuje od ostalih slovenskih pišočih vrstnic sedanjih dni.

Zbirka »Iz naših krajev« obsega petero slik iz življenja našega kmeta. Nič posebnega ni v narisanih dogodkih, a vestno zrcalijo mišljenje in čustvovanje kmetijskega ljudstva. Takšno je in ne takšno, kakršno bi se je ta ali oni morda želel.

Prva slika »Kapelica sv. Jožefa« se mi zdi najslabša. Satira, ki naj tiči v njej, ima premalo poantiran konec — in zato ne vpliva. »V oblasti teme« je pisano predolgovezno, tako da utruja čitatelja in da ga neha zanimati. »Doma« in »Vsakdanja tragedija« imata znano in neštetokrat izrabljeno snov; pisani sta obe sliki dobro in živahno. Najboljša črtica med vsemi so »Hrvatarije«, čeprav bi bilo želeli, da se tehnično v nekaterih ozirih izpopolne in zaokrožijo. »Hrvatarije« so vredni cele knjige. Posebno opozarjam na imenitno slikani prizor pred fantovskim pretepom na strani 139. in naslednjih. Ta prizor je naslikan izborni; ne spominjam se, da bi bil kje kaj podobnega in tako dovršenega v tem žanru čital.

Nekaj pa moram, žal, Jelovškovi očitati, to je prepovršno delo. Marsikaj njenega bi se dalo popraviti in izboljšati, če bi pisateljica ne hitela tako, če bi svojim spisom dala, da se nekaj časa uleže, in bi jih potem na novo predelala ali vsaj opilila. Morda se upokoji pisateljica tudi v tem oziru in nam poda s prihodnjim delom svojim proizvod brez te občutne hibe prepovršnega in prenaplega izdelovanja. Popravila je že marsikaj na svojih spisih, pred vsem pa jezik, ki svoj čas gotovo ni bil vzoren, a ji danes gladko in pravilno teče. Izpopolnjuje se vsakdo, in kdor se ne izpopolnjuje vedno, zastaja. Tega pa bi gotovo ne bilo želeti; marveč želeti bi bilo, da prihodnje delo, s katerim nas izvestno v kratkem preseneti naša plodovita Zofija Jelovškova, zasluži še toplejšo pohvalo in priporočilo nego današnje, katero naj spremlja ravno izšlo knjižico med slovensko čitajoče občinstvo.

Dr. F. Robida.

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala »Slov. Matica«. XIV. zvez. Učenjak. Sami med seboj. — Nenavadno je, da je podala Matica svojim udom kot knjižni dar za preteklo leto dva snopiča zabavne knjižnice, nenavadno in veselo je pa tudi, da se ji je posrečilo pridobiti dvoje dramatičnih del, ki stojita precej nad navadnim nivojem nekdanje naše dramatične literature.

Dejstvo je, da se je v poslednjih letih povzdignila drama med Slovenci. Različna dela, manjše in večje vrednosti, so prišla na dan izza časa Vošnjakovega delovanja in pojavili so se umotvori trajne veljave ter resnega stremjenja. Pred kratkim smo čitali, da se je porodilo v teku lanskega leta kar šest slovenskih izvirnih dram, ki so jih spisali deloma avtorji, ki imajo rutino v tej stroki, deloma pa so jim bili očetje priznani pisatelji in pesniki. Ob tej priliki torej, ker se javno dosedaj še nihče ni oglasil, vprašamo, čemu nam bodo drame po knjigah, čemu so nam dramatični avtorji, ako ne vidimo njih del na odru? To je nekaj nenaravnega. Čudili smo se, da ni niti enkrat v celi sezoni oznanil gledališki lepak slovenske dramatične novitete, dasi smo je nestrpno pričakovali in z nami vred gotovo tudi občinstvo, kajti pri nas je res že »dogodek«, če se spravi slovensko delo na deske. Hrvati so uprizorili v prošli sezoni v 125 večerih 6 izvirnih novosti in 20 domačih del — v Ljubljani smo videli le 2 slovenski dramatizaciji, ki sta znani že križem slovenskega sveta. Hrvaška uprava ima princip, da uprizori vsako delo, ki je »godno«, vsaj enkrat, mi pa pustimo, da se praše rokopisi ter jih razjeda molj.

Čitali smo torej v knjigi »Učenjaka«, ki ga letos sicer nismo videli na odru. Lansko leto je splošno ugajal in tudi pri širšem občinstvu našel toliko priznanja kakor kakšno resnejše inozemsko delo. Lepo delo je, ker ga je napisal inteligenten pisatelj, in čeprav nima moderne barve, moramo vendar reči, da nam ugaja. Snov je dramatična in delo je pisano za oder. Tuintam se pokažejo prav teatralne situacije, recimo v II. dejanju, ki se vrši v blaznici, zlasti v nastopih med dr. Blažičem, Jakobom in Krulcem. Res, da je ta komika trpka, ali prizor je dramatičen. Vobče je dr. Detela tudi na splošno vrlo pogodil dramatični način. Dialog je v istini duhovit in spreten, in dasi značaji niso vsepovsod realistični, ker dr. Detela sploh ni pisal realistične drame, ampak dramo kot »tako«, so značaji pač dosledni in markantni, prav zelo markantni. Dr. Blažičev je v življenju težko najti, dasi niso nemogoči, in tako učenih Jakobov s takimi sleparskimi lastnostmi ne srečamo prav veliko in tudi dr. Grm ne ordinira v vsaki blaznici, toda pomisliti treba, da nastopajo na odru in da so pred vsem »značaji«. Sicer pa se je pisalo o »Učenjaku« že v prošli sezoni

marsikaj in reči moramo, da je to eno najboljših del, kar se jih je napisalo pri nas za oder. —

Enodejanka »Sami med seboj« je salonska stvarica. Kar je zlasti poudariti, je avtorjeva spretnost, in videti je, da ta enodejanka nikakor ni dramatični prvenec, nego zrel plod. Dr. Detela ima moč v dramatičnem zapletku in razvitku, J. F. Doljan pa v situaciji sami na sebi. Z jasno ironijo udari po hinavski visoki družbi, ki se veže na fraze, da prikriva svojo propadlo notranjost. Poznajo se dobro, poznajo svojo moralo, ta grof in grofica, baron in baronica. Grof (svoji soprogi): »Tvoj vzor so žene — žene, kakor jih opisujeta Prevost in Maupassant.« — Grofica (z vnemo): »Dobro, dobro! Ali sedaj odgovori ti meni na vprašanje! . . . In vi močje? Kaj naj stori žena, ki je dobila moža s tako preteklostjo, kakor je bila brez dvojbe tvoja?« — Čisto odkrito nastopajo ti ljudje sami med seboj, kažejo se v popolni nagoti — sami med seboj, a ko pride družba, jim zlezejo resne krinke na obraze in zopet so hipoma najmoralnejši, najvzornejši zakonci. In zakaj? Zato, da uživajo lažnive triumfe eden nad drugim. Toda pri tem se včasih razkrinkajo nehote. Baron!

Ta dramatični prizor bi napravil tudi na odru lep efekt, dasi snov ni čisto nova. Zlasti je proti koncu nastop med grofom in baronom izredno živahen in zanimiv.

A. Sever.

Knjižni dar družbe sv. Mohorja za leto 1903. Družba sv. Mohorja je poklonila svojim članom letos sledeče knjige: I. Zgodbe sv. pisma. 10. snopič, spisal dr. Janez Ev. Krek. Knjiga obsega razen mnogih primernih svetih in drugih slik tudi zemljevid Palestine ob Kristusovem času. Snopič začena z zgodbami novega zakona in je dospelo to od rajnega dr. Frančiška Lampeta započeto delo zdaj do krsta Jezusovega. — II. Pamet in vera. II. zvezek, spisal I. M. Seigerschmied, duhovnik ljubljanske škofije. III. Domači vrtnar, gospodarjem in gospodinjam v pouk spisal Janez Koprivnik, profesor na c. kr. učiteljski v Mariboru — knjiga, glede katere želimo, da bi jo kmečko ljudstvo z vnemo in pravim razumom čitalo, ker smo uverjeni, da bi imelo potem mnogo hasni od nje. — IV. V Kelmoraj, spomini s pota, spisal dr. Andrej Karlin, stolni kanonik v Ljubljani. Ta knjiga, ki je opremljena z mnogimi čednimi slikami, se bode čitala brez dvojbe z velikim zanimanjem. Saj ga ni morda ljudstva, ki bi tako koprnelo zvedeti, kako je drugod po svetu, kakor baš naše! — V. Slovenske Večernice za pouk in kratek čas, 55. zvezek. Vsebina »Večernic« je sledeča: 1. Miklova lipa, zgodovinska povest, spisal Malograjski. 2. Rotijin Blaže, spisal P. Perko. 3. Po njeni krivdi, povest, spisal Fr. Ks. Steržaj. 4. V tihi noči, pesem, zložil Fr. Ks. Meško. 5. Kovač Peregrin, bajka, spisal J. E. Rubin. 6. Lisica in trije bratje, narodna pripovedka, spisal J. Krenčnik. Kakor razvidno iz te vsebine, nudijo »Večernice« tudi letos mnogo zabavnega čtiva. — VI. Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1904. Koledar se nam prezentuje letos v prenovljeni, ukusni zunanosti in deloma tudi notranjščini. Vsebino ima jako raznovrstno. Poučnih, leposlovnih in zabavnih spisov za Koledar so preskrbeli sledeči pisatelji: Mihael Levstik, Fr. Podborški, T. Podborška, Fr. Ksaver Meško, Fr. D-c, Pavel Perko, Pankracij Gregorc, Veselko Kovač, A. Krasjanova, Ljud. Stiasny, dr. Rado Kušej, Št. Ferluga, Fr. Neubauer, A. Medved, V. Rohrman in dr. — Vobče se mora odboru priznati, da se je tudi letos pošteno potrudil, da bi zadostil svoji

težki nalogi. Če pa smo s knjigami vobče prav zadovoljni, nas je precej neprijetno dirnilo dejstvo, da se je število članov zmanjšalo letos za okroglih 4000! To je število, ki daje misliti! Sicer opažamo že nekaj let nekako valovanje v številu družbenih članov, ki ga smatrajo mnogi morda za naravne posledice in naravno prikazen, ki pa ima nemara vendar tudi globlje vzroke. Nam se vidi, da ima to padanje in dviganje v številu članov vsaj deloma svoj izvor tudi v tem, kako je družba eno ali drugo leto ugodila željam in potrebam društvenikov. Ako so knjige masi ljudstva kako leto posebno všeč, ostanejo družbi brez dvojbe dosedanja člani zvesti in pristopijo ji še novi; nasprotno pa odpade toliko udov, da jih novi ne nadomeste. Vsekakor bi se dala napraviti na podlagi tega, kako je število društvenikov tekom časa raslo in padalo, zanimiva študija, ki bi društvenemu odboru nemara ne bila brez hasni, ker bi iz nje posnel lahko direktivo, katere bi se mu bilo zanaprej držati. Kritike, ki se pišejo o delih, izdanih po družbi, so precej brez pomena in bi se ne smel odbor nikdar dati begati po njih, še manj pa morda po kakem skrivnem vplivu ali pritisku. Edino mero-dajna v tem pogledu bi morala biti sodba naroda, kateremu so knjige namenjene! Ena najvažnejših misij, ki jih vrši družba sv. Mohorja, je pač ta, da vzbuja in ohranja narodno zavest pri obmejnih Slovencih, in že zaradi tega zasluži družba vse naše podpore. Ne smemo namreč prezreti, da so v takih, od tujstva že prepojenih krajih knjige družbe sv. Mohorja skoro edino čtivo in da bi ondi ljudje slovensko morda niti čitati ne znali, ako bi jih k temu ne izpodbujale družbene knjige. Zato pa treba dajati ljudstvu pred vsem takih knjig, ki mu gredo do srca in ki jih torej rado in z zanimanjem čita. Kajti kaj pomagajo milijoni knjig, če pa leže zaprašene in nečitane po policah! Družbi sv. Mohorja želimo še nadalje najlepših uspehov!

Zb.

Slovensko planinsko društvo po desetih letih (1893—1903). To je naslov spomenici, ki jo je izdalo planinsko društvo ob slavu svoje desetletnice. S prikupljivo ličnostjo prezentujoča se brošurica podaje pred vsem po društvenem blagajniku, dr. Vlad. Foersterju, v markantnih potezah sestavljeno, pregledno in res lepo pisano zgodovino tega važnega našega društva, potem deset slik častnih članov in končno diagrama o številu društvenih članov ter o obisku Triglavске koč na Kredarici. Povprečno je naraslo število članov doslej vsako leto za 23%, in jih je zdaj 1775. Ako bi se vsakoletni prirastek vzdržal na tem višku, bi imelo društvo leta 1911. že 10.000 članov, česar od srca želimo!

—a—

Talija. Zbirka gledaliških iger. Ureja Fr. Govekar. V Gorici. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček. K prejšnjim deseterim sno-pičem te zbirke gledaliških iger sta se pridružila zadnji čas še dva, in sicer 11. in 12. snopič. Prvi prinaša veselo igro v enem dejanju »Dve tašči«, drugi burko v enem dejanju »Mesalina«. Vsak zvezek stane 40 h.

Ljudska knjižnica, zvezek II. Abditus: Občina in socializem. Kaj zahtevamo od občine. Cena 70 h. Ljubljana 1903. Založili »Naši zapiski« (Jos. Breskvar in tov.). — V knjižici nahajamo marsikatero dobro misel, ki naj bi se vpoštevala in uživotvorila. Druge so pač neizvedljive! Poglavje o »pri-rastni renti« je zelo zanimivo, a to se pravi — po toči zvoniti, kajti razen nekaterih mestnih občin jih je pri nas ubogo malo, ki bi imele še kaj zemlje.

—k.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tega v založništvu tvrdke Kleinmayr & Bamberg izhajajočega romana sta izšla 19. in 20. sešitek.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu je vredna tega svojega imena, ki izvira iz velike ilirske preteklosti in obeta lepšo bodočnost. V njenih vrstah štejemo veleduhove, ki morejo pozabiti ime in zreti le stvar v zmislu velikega osnovega akademije, biskupa Strosmajerja, ki je želel, da se »uz Hrvate i Srbe najprije povuku braća Slovenci«, in blagopokojnega Račkoga, ki je govoril, naj bode akademija Slovanom na jugu »zajednička zastava, oko koje se imadu na osnovu narodnoga jedinstva kupiti na prosvjetnom poprištu«. Akademijini »Ljetopis« za l. 1902. priča o tem idealnem duhu; v njem čitaš svečano besedo vrednega predsednika Tade Smičiklase (iz svečane seje dne 13. dec. 1902), posvečeno bratski ljubavi in slogi, v njem nekrologe znamenitih Srbov, Nićifora Dučića, Pere Djordjevića, ki je »u naučnom izpitivanju jezika i književnosti bio protivnik dualizma osvrćući se jednako na hrvatski in na srpski dio našega naroda«. — Narod jugoslovanski je le eden; zato umevamo in pozdravljamo ime »Zbornika za narodni život in običaje južnih Slavena«, katerega uredništvo se z osobito brigo trudi privabiti tudi Slovence v njega krog. Odzvali so se doslej gg.: nadučitelj Eller na Koroškem, nadučitelj Zega v Kanalu na Primorskem, in Vid Janžeković, kaplan na Štajerskem, največ narodnega blaga pa je izmed Slovencev doslej v Zborniku priobčil Kašpar Križnik iz Motnika na Kranjskem; pričujoči prvi zvezek VIII. knjige Zbornika je zato prinesel tudi njegovo sliko. Kdor hoče stopiti med nabiratelje, naj se mi pismeno javi, da mu dam potrebna pojasnila. — Narodni jezik južnih Slovanov je eden; to je dandanes jasno. V 152. knjigi »Rada« (razredu histor.-filol. in filoz.-jur.) prijavlja ravnatelj R. Strohal »Osobine današnjega lokvarskoga narječja« (v čabarskem kotaru), ki jasno kaže sosedstvo slovenske Kranjske. Gospod pisec zatrjuje, da se je pred navali turškimi v 16. in 17. veku v modruško-reški županiji govorilo čakavski; pred Turki se je tamošnji narod v velikih množinah selil na Kranjsko, šele njega vnuki so se pozneje vrnili in s seboj prinesli kajkavsko narječje. Ta primer zopet kaže, kako je pri raziskavi narječij vedno tudi uvaževati možno mešanje vsled selitev.

Končno naj še pripomnim, da štejem med predplatniki akademije, ki sprejema tudi slovenske spise, 35 ravnateljstev srednjih šol, a nobenega iz slovenskih dežel.

Dr. Fran Ilešič.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga VII. Svezak 2. Urednici dr. T. Maretić i dr. D. Boranić. U Zagrebu 1902. Knjižara jugoslavenske akademije (dioničke tiskare). Tisak dioničke tiskare. Cijena 3 krune. 8°, str. 207. do 417. —

V tem zvezku akademijskega zbornika za narodne običaje je objavil naš rojak gosp. dr. Fr. Ilešič dve razpravi. Prva se imenuje »Slovenska Hagada«. Hagada je židovska knjiga, ki določa obrede velikonočnega jagnjeta in na koncu te knjige je pesem, ki ni v nobeni zvezi s prehodom Židov skozi Rdeče morje in ki se začneja takole: »Eden, kdo to ve? Eden, jaz to vem: Eden je naš bog na nebu in na zemlji. — Dve, kdo ve to? Dve, jaz vem to: Dve sta tabli zaveta, eden je naš bog na nebu in na zemlji.« Tako se navajajo za vsakim številom kake stvari iz sv. pisma in vse prejšnje strofe se ponavljajo v obliki

stalnega refrēna. N. pr.: trije praočetje, štiri matere, pet knjig »thore« itd. — Poleg tega je v Hagadi še pesem o »jagnjetu«, ki ima tole vsebino: »Oče moj je kupil jagnje, volk ga je pojel, pes je raztrgal volka, palica je ubila psa, palico je uničil ogenj, ogenj je ugasila voda, vodo je popil junec, junca je zaklal mesar, mesarju je pretrgal nit življenja angel, angela je kaznil bog, ker je usmrtil mesarja, ki je ubil vola itd. itd. —

Iz slovenske narodne poezije navaja pisatelj različne sličnice tem pesmim. Iz Sv. Jurja ob Ščavnici objavlja pesem, ki se poje v vinski družbi ter se začne z besedami: »Bratec iz Ljubljane, povej da nam to prvo!« — »Prva je edini Bog, med nami on kraljuje« itd. Tako se vprašuje do dvanajst. Od 1 do 6 se odgovarja: »Dve tabli Mojzesa, tri osebe božje, štirje evangelisti, pet Jezusovih ran, šest vrčev vode, ki je Jezus storil iz njih vino«. Potem prihaja sedem svetih zakramentov, osem zveličanjskih, devet korov angelov, deset zapovedi božjih, enajst tisoč svetih devic, dvanajst lastnosti božjih. Do šeste strofe se oglašajo zbor z refrenom: »Pinka, pinka, pinka je« in ponavlja lastnosti prejšnjih števil, potem pa od šest naprej poje »Pinka, pinka, pinka je, pijmo, bratci, vino!« — Potem navaja pisatelj varijante, izdane v Korytkovi zbirki narodnih pesmi, in pesem Virkovo »Ure glas«. Potem navaja sličnosti in razlike židovske hagade in slovenskih narodnih pesmi ter navaja sličnice slovanske in romanske. Slednjič navaja še slovenske in poljske, nemške in talijanske sličnice židovske pesmice »o jagnjetu«. Slovenska je znana: »Prišla je miška iz mišnice, vzela je pšenico iz pšeničnice, miš pšenico pod goro, pod to goro zeleno. Prišla je mačka iz mačnice, prišel je zajec iz zajčnice, prišla je lisica iz lisičnice, prišel je jelen iz jelenčnice, prišel je volk iz volčnice itd.« Motiv te pesmi pa je znan tudi v Perziji, Indiji in Afriki.

Druga razprava govori o »dečjih igrah«: 1.) štetje, n. pr. »eden beden, dva roglá«, »tri, štiri po sekiri«, »pet, šest gor na peč« itd. — ter 2.) »anguli banguli« z mnogobrojnimi varijantami iz Ljubljane, Dolenjske, Kroke, Komna, Kanala in Kastva, ki bi se pa dale še znatno pomnožiti. —

Dr. T. Maretič objavlja spis »Kum i Kornjača«, Jedna gobela u kao, a druga iz kala, Čovjek i zmija, Djavolak, Što je nebo, da je list artije«, ter prinaša tem pripovedkam izvore iz raznih zapisnikov in knjig.

V drugem delu nadaljuje Vladimir Ardalčić opis narodnega življenja in običajev v Bukovici (tako se imenuje severni del Dalmacije, ki mejaši na hrvaško Liko in Krbavo). — Ivan Žic nadaljuje opis narodnega življenja Vrbnika (na otoku Krku) ter opisuje: rad, sprave in orodje. — V »Manjih prinosih« opisuje Josip Lovretić »Pozlatiske veze« v svojih sobanah s 14 slikami v prilogu, ki predložujejo krasno vezivo slavonsko. Ivan Zovko je nabral bogato zbirko »Rodbinskih nazivov v Hercegovini«. — Niko Balarin je pobeležil gatanje na Grudi (vedeževanje). — Naš stari folklorist Kašper Križnik je opisal »Smrt — Običaje« v Motniku (v Kranjski). —

V tretjem delu je bogat pregled časopisov, sestavljen od dra. Boranića.

Uzničke uspomene. Napisao Stjep. Radić. Sadržaj: 1.) Dva čuvara. 2.) Mali dobrovoljni uznik. 3.) Tri neobičajna susreta. 4.) Spi, spi, zlato moje. 5. Narodnjak brez domovine. 6.) Česki tamničar. 7.) U Mitrovicu. — Cena 1 K 80 h. Na trošak pisčev. Pisac si pridržuje sva prava. Iz tiskare braće M. Popovića u Novom Sadu. 1903. m. 8°. 146 str. —

Mladi pisatelj, ki ob vsaki priliki, kjer gre po njegovem mnenju za pravice naroda in ljudstva, nastopa brezobzirno in se bori za svoje ideale, si je nakopal že mnogokrat krajših in daljših kazni v ludnici in v ječi, tako da obeča izdati poleg pričujoče knjige še dve drugi knjigi v spomin na svoje življenje v ječah. Vrlo iskreno in zgovorno opisuje svoje življenje v ječah in meša pri tem, kakor se mi dozdeva, »wahrheit und dichtung«. V svoje pripovedovanje vmešava spretno misli o odnošajih narodnega in političnega življenja v Hrvaški, o razmerah v javnem in privatnem življenju, o vprašanju državnopravnem, o razporu srbskem in hrvaškem itd. V prvem spominu nam stavlja pred oči Slovenca, ki mu je bil čuvar v ludnici, kamor so ga bili poslali, ker je v gimnaziji povzročil nemir, in opisuje njegovo prijazno postopanje z njim. V drugi opisuje, kako se je njegov nečak, desetletni dečko, radovoljno dal ž njim zapreti, da mu je čital knjige, ker je bil Radić sam slabih oči. V tretji črtici nam opisuje duhovnika, ki se je delal ludega, da mu ne bi trebalo iti v Lupoglavu (glavno kaznilnico na Hrvaškem). V četrti so opisane opasnosti, ki prete dekletom, ki pridejo zaradi kakenga malenkostnega pregreška v dotiko s pokvarjenimi ženskami v ječah. V šesti spretno slika politično stališče južnoavstrijskih Srbov proti Hrvatom. V 6. opisuje prijaznega čuvarja, ko je sedel v Pragi v ječi zaradi glasnega nasprotstva proti naredbam političnega komisarja. Slednjič riše razmere v hrvaških kaznilnicah v Mitrovici in Lepoglavi.

Spisi tečejo gladko in so zanimivi za onega, ki se hoče seznaniti z razmerami pri naših sosedih. Ker živi pisatelj samo o delu svojega peresa, s katerim služi narodu, domovini in svobodi, je vreden, da ga podpirajo čitatelji, ki naj naročajo knjigo pri pisatelju samem v Zagrebu. Prilaz 15.

R. Perušek.

Barle Janko, Zagrebački arcidjakonat do god. 1642. Preštampano iz »Katoličkoga lista«. U Zagrebu 1903. Tiskara C. Albrecht (Jos. Wittasek). 8°, 104. — To je nov plod izredno marljivega našega rojaka, nadbiskupskega arhivarja v Zagrebu. Gradivo je črpal iz starih popisov župnij — najstarejši popis je sestavil leta 1334. zagrebški kanonik Ivan, arcidjakon goriški; hrani se v kaptolskem arhivu — in iz kanoniških vizit, katerih najstarejša je iz l. 1622. Za splošnim uvodom o zagrebškem arcidjakonatu ter o stanju svečeništva in naroda v oni dobi razpravlja natančno o poedinah župnijah. Vsi poznavatelji in ljubitelji starejše naše zgodovine bodo g. Barletu za njegov trud hvaležni.

Dr. Fran Ilešič.

Petar Kočić. S Planine i ispod planine. I. Izdanje srp. akad. društva »Zore« u Beču. Sr. Karlovci. Srpska manastirska štamparija. 1902. Cena je knjizi 1 kruna. m. 8°. 67. str. —

Mladi pisatelj je pobudil pri svojih rojakih veliko zanimanje s svojimi originalnimi črticami iz bosenskih gor, kar je tem razumljivejše, ker so imeli Srbi dosti pripovedačev, ki so slikali mestno in kmetiško življenje v dolini; na gore se doslej ni še nihče popel. — Jezik je jezgrovito naroden. V prvi črtici »Jablan« opisuje radost kmetiškega fanta, čigar bak (bik) zmaga cesarskega bika v borbi. »Kod Markova točka« (kolesa) opisuje jade, ki tarejo seljake, odkar morajo v vojake in plačevati davke v gotovini. »Grob sladke duše« opisuje nasilno iztiranje seljaka z njegovega zemljišča, ker ga ne more sam obdelavati. »Zulum Simeona djaka« in »Istiniti zulum Simeona djaka« rišeta junaške zgode Simeona, ki pripoveduje sam pri kuhanju slivovice, kako je Majdance kot

švabski generalina v strah nateral. »Gjurini zapisci« nam slikajo praznoverstvo narodovo. »Mrguda« je povest o nezakonskem dekletu, ki je vročo kri podedovalo od matere pa se naposled obesilo.

Pisatelj je mlad, a darovit začetnik. Lepo umeje prikazovati tipe planinskih seljakov, a vidi se nesamostalnost njegova in nekatere neverjetnosti motijo dobri vtisk, ki ga dela prirodno črtanje seljakov. V poslednji priči »Mrguda« je udaril na take strune, ki ne ugajajo našemu ušesu, ker opisuje senzitivnost dekleta, ki sicer ni nemogoča, a ni veren posnetek resnice.

Letopis Maticе srpske. Knjiga 218. Sveska II. za godinu 1903. U Novom Sadu. Izdanje Maticе srpske. 1903. v. 8°. 154 strani. Prinaša historijsko črto dra. Drag. M. Padovića »Kultura in ratovi (vojne)«, povesti »Plemić Adam Matejić«, spisal Milan Budisavljević, in »Ibrahimov ćošak«, spisal Svetozar Ćorović, ter razpravo Jovana M. Tomića: »O crnogorskom ustanku u početku morejskog rata (1684 i 1686)«, slednjič nadaljevanje »Česke literature u novije doba«.

Istega zbornika knjiga 219., sveska III. za godinu 1903., prinaša književni esej Marka Cara »Ljubomir P. Nenadović«, A. Djukić priobčuje »Tri pisma srpskog patrijarha Arsenija III. Crnojevića in nadaljevanje, oziroma zvršetak člankov: o kulturi i ratovih, o češki literaturi in o črnogorskem ustanku v morejski vojski. — Bogata je rubrika, ki prikazuje nove knjige, ocenja spise in priobčuje krajše beležke ter nove knjige. —

Rajko Perušek.

Slovensko gledišče. A. Drama. Slovenske glediške predstave so se pričele letos s 1. oktobrom, in sicer ob jako srečnih avspicijah, kajti gledišče je bilo za dramsko predstavo nenavadno polno. Prišel je prvi do besede Sardou s svojo veseloigro »Dobri prijatelji« (Nos intimes). Sardou! Bilo bi zanimivo vedeti, koliko literarne vrednosti se pripisuje dandanes vobče še njegovim dramatičnim proizvodom. Kako sodi Sardou o Ibsenu, je bilo čitati pred nekoliko leti. Če sodijo pristaši moderne struje o njem enako strogo — in nemara, da je tako — potem v njih očeh nima posebne veljave. No, kritiki, ki razmotrivajo vse z absolutnega stališča, bodo vedno krivični na eno ali drugo stran. Vsaka reč je lahko v enem oziru dobra, v drugem slaba in zabrede baš tako tisti, ki zahteva od drame samo dejanje, kakor tisti, ki išče v njej samo duševne analize.

Vsekakor je dobra veseloigra brez bogatega dejanja težko mogoča, kajti bodisi dialog še tako duhovit, učinka nima, ako igra ne nudi ničesar očem. S tega stališča je Sardouova drama »Nos intimes« gotovo dobra veseloigra, kajti dejanja je v njej dosti in zanimivo se zapleta in razpleta. Sicer imamo tu intam občutek, da se v resnici ne more goditi vse tako, da dramatik semtertja malo pretirava, toda ako pomislimo, da je bilo Sardouu pred vsem do tega, da napiše satiro, in da je bil v dosego svojega namena prisiljen mestoma malo persifilirati, mu ne bomo zamerili, ako pogrešamo v sredstvih, katera uporablja, včasih one finosti, ki prija morda našemu estetičnemu čuvstvu.

Igra »Dobri prijatelji« ima vrhutega to prednost, da je njena snov vedno aktualna, ker se pač ni nadejati, da bi se prijatelji kdaj izpremenili.

Nekaj po svojem žanru povsem nasprotnega je »Zosia« (Karikature), študija iz življenja v 4 dejanjih, poljski spisal I. L. Kisielewski, ki so jo predstavljali prvič na našem odru dne 3. oktobra, a ponavljali dne 15. oktobra.

»Zosia« je moderna drama z vsemi svojimi vrlinami in hibami. Po gledališkem listu si človek ne obeta kdove česa, ker si ne more prav misliti, kako naj bi se med označenimi osebami razvilo dramatično dejanje. No, v istini je dejanje igre v precej ohlapni zvezi. To, kar nam je hotel pisatelj pokazati in kar nam je v istini tudi na pretresljiv način pokazal, se godi samo med Antonom, Zosijo in recimo — Štefanijo. Vse drugo je bolj ali manj stafaža, dasi z veliko spretnostjo drapirana stafaža. Drugič je bil naslov na gledališkem listu izpremenjen, čitalo se je le še »Karikature«. Kako nazivlje pisatelj svojo dramo, nam ni znano, a vsekakor je naslov »Karikature« posiljen in izbran samo v to svrhu, da drži nekako skup nekatere, sicer le rahlo dotikajoče se prizore. Poleg glavnih gori navedenih oseb je postavil pisatelj še celo vrsto drugih oseb samo iz tega vzroka na pozorišče, ker bi bilo sicer dejanje preutrudljivo in preneznadostno. A če se sme kje reči, da namen posvečuje sredstva, se sme tu!

Ko pribeži Zosija k Antonu, pijeta konjak. Te navidezno malenkostne stvari treba omeniti, ker je za vso igro pomembna, da, celo prepomembna! V kolikor služi to dejstvo v karakterizacijo, se mu ne da nič očitati. Kajti vso prisrčno naivnost Zosije, pa tudi omejenost njenega duševnega obzorja spoznamo že pri tem prizoru. V kolikor pa služi pisatelju konjak v motivacijo drame, se mi vidi reč slaba. Jasno je, da bi se tisto razmerje med Antonom in Zosijo, ki postane za oba tako usodno, nikdar ne bilo razvilo, ako bi ne bil učinkoval oni večer — konjak. Radi tega pa nastane precejšnja vrzel v značaju Antona, kajti kaj je zdaj še idealizem in kaj zgolj — slabost?

Vkljub temu pa pisateljevemu talentu ne moremo odreči svojega priznanja in občudovanja. Prizori med Antonom in Zosijo so mojstrski izvedeni in pretresajo človeka v dno duše.

Ali so pri nas »Zosijo« dobro igrali? Nekatere stvari nam niso bile pogodu. Tistega bramarbaziranja v prvem nastopu je nekoliko preveč in dvojimo, da se je ta prizor vršil vseskozi po intencijah pisateljevih! Glavne vloge pa so bile izborni zastopane. Gospodična Rückova (Zosia) in Kreisova (Štefanija) sta v vsakem oziru dobro igrali in tudi gospod Čonsky, o katerem si pri prvem nastopu v »Dobrih prijateljih« nismo bili napravili posebno ugodne sodbe, nas je kot Anton prijetno iznenadil, čeprav bi mu želeli nekoliko mehkejši organ in se nam je zdelo, da daje semtertja nekoliko predrastično duška svojim čuvstvom.

Dne 11., 17. zvečer in 25. oktobra popoldne se je predstavljala na našem odru kot noviteta burleskna burka v 5 dejanjih »Lepa Lida«, katero je češki spisal in uglasbil Oto Faister, a poslovenil I. Podgornik. Dne 11. oktobra je bila tudi popoldanska predstava, in sicer so igrali prvič v sezoni otroško igrice »Pepelko«.

B. Opera in opereta. Prvo operno predstavo smo imeli dne 6. oktobra. Pel se je prvič na slovenskem odru »Otello«, velika romantična opera v 4 dejanjih, besedilo napisal Arrigo Boito, godbo zložil Giuseppe Verdi.

Dejanje te opere je v bistvu jedro Shakespearjeve drame enakega imena in je precej epizodno, vendar tragična moč originala tudi ni izgnila popolnoma.

V »Otellu« se kaže na nedvojben način, da se tudi Verdi ni mogel popolnoma odtegniti vplivu Wagnerjevemu, dasi pri tem ni malce ni zatajil svojega italijanskega značaja in temperamenta. Izogibal se je tu pač malo bolj onih zunanjih efektov, ki na pr. še v njegovem »Trubadurju« tako zelo prevladujejo, in popel se je do plemenitejših muzikalnih sredstev, toda izneveril se ni sam sebi nikjer. Tudi v »Otellu« občudujemo ono blestečo kombinacijo zvokov, ki smo je v njegovih prejšnjih operah vajeni, in tudi tu je pridržal še melodijo, katere se je Wagner bolj in bolj izogibal — pač, ker mu ni bil dan dar zanjo!

Ponavljal se je »Otello« dne 9., 13. in 25. oktobra. Pelo se je vsakokrat izborno. Gospod Orzelski (Otello), gospod Angeli (Jago) in gospa Skalova (Desdemona) so moči, s katerimi se slovenska opera lahko ponaša. Vse kaže, da se imamo nadejati letos od opere posebnega užitka.

Dne 20. in 23. okt. se je pela izvirna Parmova opereta »Amazonke«. Pri tej priliki smo se iznova prepričali, da nam je podal gosp. Parma s tem delom opereto, s katero se glede ljubkosti in bogatosti melodij niti mnogo nemških operet ne more primerjati.

Dr. Fr. Zbašnik.

Upodabljaljoča umetnost

Nove slike. Gospod Peter Žmitek, znani naš umetnik, je razstavil pri knjigotrcu gospodu L. Schwentnerju četvero slik, ki pričajo o lepem napredku njegovem. Strokovnjaška ocena teh del nam je obljubljena in jo pričujemo prihodnjič.

—a—

»Lica iz Trnova« in »U crkvi« je naslov dvema slikama naše odlične umetnice Ivane Kobilčeve, ki ju je prinesla Serajevska »Nada« v svojem 20. letošnjem broju.

—š—

»Slovo domobranca« ali »Odhod na vojsko« se nazivlje kip, ki ga je bilo nedavno videti v izložbenem oknu trgovca Kolmana v Ljubljani — delo mladega umetnika — začetnika, gospoda Josipa Vrbanija. Kip predstavlja domobranca, poslavljajočega se od svojih ob znamenju Matere Božje. Njegova žena vije obupno roke, a on sam kaže z levico na Marijo tolažnico, od katere pričakuje zase in za svoje pomoči. V znožju Marijinega kipa na desni strani ždi domobrančeva mati z vnukom, a zadaj ob skali stoji mehkega obraza in s sklenjenimi rokami oče njegov. Dispozicija skupine je dobro premišljena in kompozicija dovolj originalna, kar treba poudariti, ker se pri predmetu, katerega si je umetnik izvolil, ni bilo baš lahko izogniti šabloni. Poteze na obrazu posameznih oseb so karakteristične in izražajo jako dobro njih čustva. Vse je morda malce idealizirano, a nikjer ni zaznati kake afektiranosti. Vidi se, da ima gosp. Vrbanija res umetniško nadarjenost in da se popne še do lepih uspehov, ako bode svoj talent primerno gojil.

—š—

Splošni pregled

»Slavisches Echo« je začel zopet izhajati, kakor se nam poroča z Dunaja. Program listu ostane stari ter hoče torej tisti i nadalje zagovarjati narodne in historične pravice vseh slovanskih narodov Avstro-Ogrske, kakor tudi njih kulturne in ekonomične interese. Obenem se bode list zanimal za socialno vprašanje, katero vedno bolj trka tudi na vrata že skupnega Slovanstva. Vpoštevati pa hoče »Slavisches Echo« tudi zunanjo politiko in zunanje Slovanstvo.

Letos, v poslednjih treh mesecih, izidejo le tri številke. Z novim letom 1904 pa bode »Slavisches Echo« izhajal po dvakrat na mesec. Za letošnje tri številke znaša naročnina 1 K, za leto 1904. pa za celo leto 8 K, za pol leta 4 K in za četrto leta 2 K. Naročnino sprejema gosp. Fr. Podgornik, izdajatelj in urednik lista »Slavisches Echo«, Wien, IX, Lustkandelgasse Nr. 32.

Ivana Turgenjeva smrtni dan. Dne 4. septembra je bilo 20 let, kar je zatisnil za večno oči veliki genij Turgenjev. Pri tej priliki so se spomnili nekateri, da Turgenjev v svojem rojstnem kraju, Orlu, še vedno nima spomenika. Kakor videti, so Rusi, kar se tiče čaščenja svojih velmož, nam Slovencem precej enaki!

—i—

Dr. Antonu Starčeviču so odkrili dne 11. oktobra v Šestinah, kjer počivajo zemeljski ostanki velikega rodoljuba, nagrobni spomenik. Spomenik je izdelal znani hrvatski kipar Rendić in je pravi umotvor, kakor vse, kar pride izpod dleta tega genialnega Hrvata.

—i—

Gorkij gledališki ravnatelj. Vse mogoče je že bil Maksim Gorkij, postopač, navaden težak, pek in kdove kaj še vse, in zdaj postane še gledališki ravnatelj, in sicer na novo ustanovljenem ljudskem gledališču v Nižnjem Novgorodu. Gorkij piše, kakor se čuje, za gledališče novo dramo. Vsekakor je izmed vseh poklicev, ki jih je Gorkij imel, ta njegovemu talentu še najprikladnejši, zato je upati, da se začne zdaj nova doba njegovega že doslej toli uspešnega in slavnega delovanja.

—j—

F. Tjutčev. Dne 23. novembra poteče sto let, kar se je porodil znameniti ruski pesnik F. Tjutčev. Umrl je dne 15. julija 1873. l. Tjutčev je velik lirik, ki zna poetično izražati najsubtilnejše čute človeškega srca. Najraje se bavi s tem, kar v dnu človeške duše tako tajinstveno in neumljivo deluje. Naravo je malokdo lepše opeval od njega. Ruski dekadentje ga prištevajo k svojim ter ga smatrajo za svojega učitelja in vodnika.

—k—

Vladimir Korolenko, znameniti ruski pripovednik, je praznoval 28. julija t. l. svoj petdeseti rojstni dan. Pri tej priliki se je jako očitno pokazalo, koliko simpatij uživa v širni Rusiji, kajti tudi iz najoddaljenejših kotov velikega carstva so mu tem povodom dohajali pozdravi in voščila.

Alfierjev 100. smrtni dan. Dne 8. oktobra so se v Italiji na slovesen način spominjali smrtnega dne svojega velikega dramatika in buditelja, Vittorija Alfierija. Zlasti v Gornji Italiji, kjer je bil Alfieri rojen, in pa v Florenci, kjer je dolgo časa živel, so navdušeno praznovali ta dan.

—a—